

SUÛD SELEFİYYESİ'NİN HADİS ANLAYIŞI*

Mazhar Tunç**

Öz

Seleflilik İslâm düşünce tarihinin önemli fırkalarından biridir. Tarihi kökenleri değişmemekle beraber günümüzde Selefiyye içerisinde siyasi, fikrî veya ideolojik yönü ön plana çıkan farklı yönelişler ortaya çıkmıştır. Ancak çıkışı itibarıyla Ehl-i Hadîs geleneğine dayanan Selefiyye'nin Hadîs ve Sünnet'e verdiği önem geçmişte olduğu gibi bugün de devam etmektedir. Bu araştırmamızda Suûdi Arabistan devletinin kuruluş ideolojisi olan Vehhâbilik'le birlikte bu devletin âdeta resmî mezhebi durumundaki Selefiyye'nin Hadîs anlayışını inceledik.

Bazı çevrelerce Selefî'lerin veya Vehhâbî'lerin Hadîs'e ve Sünnet'e pek önem vermedikleri veya inkâr ettikleri iddia edilmekte ise de, yaptığımız araştırma neticesinde bunun gerçekte bir ilgisinin olmadığı görülmüştür. Özellikle Hadîs'in hüccet değeri, Hadîs Vahiy ilişkisi ve Haber-i Vâhit'le amel meselelerinde selefiyyenin oldukça radikal sayılabilecek bir görüş benimseyerek Hadîs ve Sünnet'e sahip çıktığı görülmektedir. İçinde bulunduğumuz asırda Suûdi Arabistan Selefiyyesi'nin Hadîs alanında yaptığı önemli katkılar bunun bir kanıtıdır. Günümüzde internet aracılığıyla Hadîs'e dair eserlerin 'pdf' halinde araştırmacılara sunulması, eş-Şamile gibi Hadîs programı, Wakfeya ve Mülteka Ehli'l-Hadîs gibi internet siteleri Suûd âlimlerinin katkılarıyla gerçekleştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Selefiyye, Hadîs, Sünnet, Hadîs ve hüccet, Hadîs ve vahiy, Senet tenkidi, Metin tenkidi.

THE HADITH UNDERSTANDING OF SAUDI ARABIA SALAFIYYAH

Abstract

Salafism is one of the most prominent sects in the history of Islamic thought. Salafiyya has undergone changes due to various political crosscurrents prevailing throughout various periods; with its historical roots, intellectual or ideological underpinnings coaxed with different approaches towards this movement have also emerged making its presence felt. However, the Ahl al Hadith tradition is concerned by Selefiyye, the importance given to hadith and sunnah continues today as was the case in the past. In this study we examined Salafiyyah within the context of our understanding of the tradition which is grounded in the founding ideology of the state in the case of Saudi Arabia, a country which has official denomination of Vahhâbism espoused on the state level.

Makale gönderim tarihi: 10.03.2017, kabul tarihi: 14.04.2017

* Bu makale, Bayburt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Hadîs Anabilim Dalı'nda "Çağdaş Selefiyye ve Hadîs (Suûdi Arabistan Örneği)" adıyla yapılmış olan Doktora çalışmasından derlenmiştir.

**Hakkari Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Hadis Bilim Dalı, e-mail: mazhartunc65@hotmail.com; mazhartunc@hakkari.edu.tr

It has been claimed by some people that; Wahabis and Salafists don't care about hadith and sunnah and they even deny them. Yet, in our research, we found that this claim is not true. In terms of issues like hadith, reliability value of hadith, divine inspiration and acting according to hadith, Salafiyya embraces the idea of advocating hadith and sunnah. In this century, the contribution of the Salafiyya of Saudi Arabia in the area of hadith is a proof of that. Nowadays, the access to pdf hadith documents is through programs like eş-Şamile, Wakfeya and Mülteka Ehli'l-Hadîs which are founded through the contributions of Saudi scholars. In our research, we wanted to show the hadith approach of Saudi Salafiyya.

Keywords: Salafiyyah, Hadith, Sünnah, Criticism of Sened, Divine inspiration, Criticism of the text.

Giriş

Ahmed b. Hanbel'den başlayarak İbn Teymiyye'ye kadar uzanan ve Muhammed b. Abdülvehhâb ile tekrar tarih serüveninde yerini alan Selefiyye hareketi, günümüzde ilgi odağı haline gelmiş bulunmaktadır.

Selefiyye bugün sadece Hadîs anlayışıyla değil fikirleri, siyasi faaliyetleriyle de bölgemizi yakından ilgilendiren ve her açıdan çalışmayı hakeden bir hareket haline gelmiştir. Ancak ülkemizi de hem ilmî hem de siyasi açıdan yakından ilgilendiren bu mezhep ya da hareket hakkında yeterli araştırmaların olduğunu söylemek zordur. Selefiyye'nin tefsir ve kelâmî görüşleri hakkında bazı çalışmalar yapılmışsa da Hadîs görüşleri ile ilgili olarak bildiğimiz kadarıyla herhangi bir araştırma bulunmamaktadır.

Hakikatte Selefiyye, Kur'an'ın yanında Hadîs'i de çok önemsemektedir. Selefiyye'nin en önemli şahsiyetlerinden Ahmed b. Hanbel'in aynı zamanda bir muhaddis olması, Selefiyye'nin Hadîs'i önemsemesinde önemli bir rol oynamıştır. Zaten İslam düşünce tarihi kaynaklarına bakıldığında Selefiyye, Ehl-i Hadîs, Ashâbu'l-Hadîs, Hanbelîlik ve Vehhâbilik âdeta iç içe geçmiş kavramlardır.¹ Bununla birlikte Selefiyye ekolüne mensup âlimlerin çoğunun muhaddislerden olması ayrıca dikkate şayandır.

Bu araştırmada Suûdî Selefiyyesi'nin Hadîs anlayışı ve Hadîs'e bakışı ele alınmıştır. Bazı çevrelerce ileri sürülen, Selefiyye'nin veya Vehhâbiler'in Hadîs'i inkâr ettiği veya önem atfetmediği iddiasının ne derece isabetli olduğunun ortaya çıkarılması bu araştırmanın en önemli hedeflerindedir. Selefilik, Suûdi Arabistan'ın kuruluş felsefesi olan Vehhâbilik'le âdeta iç içe geçmiştir. Dolayısıyla Suud Selefiyyesi'nin Hadîs anlayışı ile Vehhâbilik'in Hadîs anlayışı aynı şeylerdir. Bununla birlikte Vehhâbilik, Selefiyye'nin bütün görüşlerini kabul etmiştir. Zaten onlar da kendilerini Selefi olarak isimlendirmektedirler. Bu çalışmada da Selefilik ile Vehhâbilik aynı kategoride değerlendirilecektir.

¹ Bkz: Tunç, Mazhar, *Çağdaş Selefiyye ve Hadîs (Suûdi Arabistan Örneği)*, Basılmamış Doktora Tezi, Bayburt 2015, s. 2

Suûdi Arabistan âlimleri Hadîs'in anlaşılması, uygulanması ve aktarılması konusunda İslâm kültür mirasına önemli sayılabilecek eserler kazandırmışlardır. İslâm dünyasında ilk hadîs fakültesinin Medine-i Münevvere'de açılması, hemen hemen bütün üniversitelerinde ayrı bir bölüm olarak Hadîs ve Sünnet bölümlerinin bulunması, birçok önemli hadîs kaynağının bir devlet politikası şeklinde basılarak dağıtılması ve Dâru'l-Hadîs'lerin kurulması Hadîs'e verilen önemin bir göstergesidir. Hadîs araştırmacılarına internet ortamında önemli fırsatlar sunan Waqfeya, el-Mektebetü'ş-Şamile ve Mülteka Ehli'l-Hadîs gibi sitelerinin Suûdi Arabistan merkezli olması Hadîs ve Sünnet açısından dikkat çekicidir. Ayrıca ülkenin değişik bölgelerinde çok yaygın olan hadîs halkaları da üzerinde durulması gereken bir diğer konudur.

Burada bilinmesi gereken bir husus da Ahmed b. Hanbel'den başlayarak günümüze kadar bütün Selefi ekollerin Hadîs ve Sünnet'i aynı anlamda kullandığı gerçeğidir. Bu çalışmada da Sünnet ve Hadîs aynı anlamda kullanılmıştır.

1.Selefiye Kavramının Anlam Alanı

Selef kelimesinin lügat anlamı: Arapça “س،ل،ف” harflerinden oluşan “*Selef*” kelimesi öne geçme ve geçmiş anlamlarına gelmektedir. Yani öncekiler veya önden gidenler demektir.²

“Selef” kavramı, yukarıdaki anlamının yanı sıra başka anlamlara da gelmektedir. “*Sâlif*” mütekaddim demektir. “*Selef*”, “*Selîf*” ve “*Sülfe*” ise önden gidenler demektir. “فجعلناهم سلفا ومثلا للآخرين”³ âyetinde geçen “Selef” ise “*Onları, sonradan gelenlerin geçmişi ve bir ibret örneği kıldık.*” anlamında kullanılmıştır.⁴

“Selef” aynı zamanda “önce gelen ve fazîlet bakımından önde olan babalar ve akrabalar” anlamında da kullanılmaktadır.⁵

Selef kelimesinin ıstılah anlamı: Selef kavramının İslâm'ın ilk dönemlerinden itibaren kullanılmaya başlandığı görülmektedir. et-Tehânevî (v.1158/1745) “Selef” maddesi ile ilgili olarak şunları söylemektedir: “İslâm'da Selef; Ebû Hanîfe ve ashâbı gibi dinde mezhebi taklit edilen ve insanların peşlerinden gittikleri kimselere denir ki onlar, bizim seleflerimizdir. Sahâbe ve Tabiîn de seleften olup, Ebû Hanîfe ve arkadaşlarının selefleridirler.⁶ Buna göre önde giden selef, ardından gelen halef, halefin ardından gelen olursa halef de sonrakilerin selefi olur.

İslâm âlimlerinin çoğu Selef'in; İslâm'ın ilk üç asrında yaşayanlar olduğu konusunda hemfikirdirler.⁷ Yani Selef; Peygamberimiz'in (s.a.s.) de fazîletlerine işaret

² el-Ezherî, Ebû Mansûr Muhammed b. Ahmed, *Tehzîbu'l-Luğa*, Tahkîk: Ahmed Abdülhâlim el-Berdûnî, Mısır Tsz., XII, s. 431-432; Feyrûzâbâdi, Ebû Tahir Mecdüddîn Muhammed b. Yakup, *el-Kamûsu'l-Muhit*, el-Müessetü'l-Arabiyye, Beyrut Tsz.

³ Bkz: Zühurf: 56/43.

⁴ İbn Manzûr, Muhammed b. Mukrem Ebu'l-Fadl Cemaluddin, *Lisânü'l-Arab*, Dâru's-Sadr, Beyrut Tsz., VI, 330-331.

⁵ el-Cevherî, İsmail b. Hammâd, *es-Sihâh Tacü'l-Luğa ve Sihâhu'l-Arabiyye*, Beyrut 1984, IV, 1376.

⁶ Tehânevî, Muhammed Ali, *Keşşâfu Istılâhâti'l-Fünûn*, Matbaatu İkdâm, Beyrut 1317, I, 748.

⁷ Bkz: İbn Teymiyye, Takiyuddîn Ahmed b. Abdisselam el-Harraânî, *er-Risâletü'd-Tedmuriyye*, İmam Muhammed b. Suûd Üniversitesi Yay., Riyad 1396, s. 145 vd.; İbn Ebi'l-İzz el-Hanefî, *Şerhu'l-Akide't-t-*

ettiği sahâbe, tâbiîn ve etbâ-ı tâbiîn'in oluşturduğu nesillerdir. Peygamberimiz'in (s.a.s.) "Asırların en hayırlısı benim asırdır. Sonra onları takip edenler, sonra onları takip edenler"⁸ sözü de ilk üç asırdaki insanların fazîletine dair güçlü bir delildir. Böylece ilk üç asırda yaşayan Müslümanlar, Peygamber'den (s.a.s.) sonra ümmetin en faziletli kesimini oluşturmaktadırlar.⁹

Suûdi Arabistan'ın fetva makamı konumunda bulunan "el-Lecnetü'd-Dâime li İdârâti'l-Buhûsi'l-İlmiyye ve'l-İftâ"¹⁰ da kendisine havale edilen sorularda Selefiyye'yi şöyle tanımlamıştır: "Selefiyye, Selef'e nisbetle Sahâbe'ye ve ilk üç asırda yaşayan Selef-i Salihîn'e ittib'a metodudur. Peygamberimiz (s.a.s.) de onları hayırla yâd etmiştir. Selefiyye Kitap ve Sünnet'i kendilerine rehber edinen Ehl-i Sünnet ve'l-Cemâat'ın adıdır."¹¹

2.Hadîs'in Hüccet Değeri

Suûdî Arabistan Selefiyyesi'ne göre Hadîs; Kur'an-ı Kerim'den sonra İslâm'ın ikinci temel kaynağıdır.¹² Hadîs de Kur'an gibi hüccettir.¹³ Muhammed b. Abdülvehhâb'a (v.1206/1791) göre Hadîs hücciyette Kur'an gibidir. Hadîs Kur'an'ı açıklar ve ona ters düşmez.¹⁴

Suûd âlimleri hadîsin hücciyeti için aşağıdaki âyet ve hadîsleri delil olarak kullanmaktadırlar. Bu âyetlerin birisinde "Ey iman edenler Allah'a ve Resulüne itaat ediniz. Herhangi bir hususta anlaşmazlığa düştüğünüz takdirde, Allah'a ve âhiret gününe gerçekten inaniyorsanız, onu Allah'a ve Resulü'ne havale ediniz."¹⁵ buyrulmuştur. Bir diğer âyette "Allah sana kitabı (Kur'anı) ve hikmeti indirmiş ve sana bilmediğin şeyleri öğretmiştir."¹⁶ buyrulmaktadır. Şafî'ye göre âyetteki hikmet kavramı Resulullah'ın

Tahâviyye, Tahkîk: Şuayb el-Arnâvût, Muessesetu'r-Risâle, Beyrut 1990, s.19; es-Sefârîni, Muhammed Ahmed el-Eserî el-Hanbelî, *Levâmiu'l-Envâri'l-Behiyye ve Sevâtü'l-Esrâri'l-Eseriyye*, Muessesetu'l-Hâfikîn, Dimaşk 1982, I, 20; el-Bûtî, Muhammed Said Ramazan, *es-Selefiyyetu Merheletün Zemeniyyetün Mübâreketün lâ Mezhebün İslâmiyyun*, Dâru'l-Fikr, Beyrut 1998, s. 9.

⁸ Buhârî, el- Buhârî, Muhammed b. İsmail Ebû Abdullah, *el-Câmiu's-Sahîh* (Fethu'l-Bâri ile birlikte), Dâru'l-Marife, Beyrut Tsz. 52/Şehadet, 9 (V,259); Müslim, b. Haccâc el-Kuşeyrî, *el-Câmiu's-Sahîh*, Dâru Taybe, Riyad 2006, 45/Fedâilu's-Sahâbe 52, (1178); Tirmizî, Muhammed b. İsa, *el-Câmiu's-Sahîh*, Tahkîk: Ahmed Muhammed Şakir, Dâru'l-Kutubu'l-İlmiyye, Beyrut 1987, 46/Menâkıb, 58, (V,652); İbn Mâce, Ebû Abdullah, Muhammed b. Yezid el-Kazvîni, *es-Sünen*, Tahkîk: Muhammed Fuad Abdülbaki, Beyrut Tsz.,13/Ahkâm 27, (II, 791); Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdullah Ahmed eş-Şeybânî, *el- Müsned*, Çağrı Yay., İstanbul 1992, I, 378, II, 228, IV, 267, V, 350.

⁹ Bkz: İbn Teymiyye, Takiyuddîn Ahmed b. Abdülhalim, *Mecmûu'l-Fetâvâ*, er-Riyâsetü'l-Âmme li Şuûni'l-Haremeyn, Riyad 1404, III, 126-159.

¹⁰ Suûdi Arabistan'ın Diyanet İşleri Başkanlığı konumunda bulunan "er-Riâsetü'l- 'Âmme li İdarati'l-Buhusi'l-İlmiyye ve'l-İftâ" ya bağlı bulunan fetva kurulu olup Türkiye'deki Din İşleri Yüksek Kurulu gibi bir görev ifâ etmektedir. Geniş Bilgi için Bkz: http://www.alifta.net/Fatawa/Scientists.aspx?language=ar_erişim_tarihi: 12.02.2017.

¹¹ Bkz: *Fetâvâ el-Lecneti'd-Dâime li'l-Buhûsi'l-İlmiyye ve'l-İftâ*, Cem ve Tahkîk: Ahmed b. Abdürrezzak ed-Düveys, Riyad 2004, Fetva No:1361, I, 165.

¹² Bkz: el-Elbânî, *el-Hadîsu Hüccetün bi Nefsîhi*, Mektebetü'l-Maârif, Riyad 1425.s. 35.

¹³ Bkz: ed-Dimaşkî, Abdülkâdir b. Sadrân, *el-Medhal ilâ Mezhebi'l-İmâm Ahmed b. Hanbel*, Müessesetu'r-Risâle, Beyrut 1981, s. 200-201.

¹⁴ Bkz: el-Abûd, Salih b. Abdullah, *Akîdetü's-Şeyh Muhammed b. Abdülvehhâb es-Selefiyye ve Eseruha fi'l-Âlemi'l-İslâmi*, İslâm Üniversitesi Yay. Medine 1408, s. 167.

¹⁵ Nisâ 4/59.

¹⁶ Nisâ: 4/113.

Sünneti'ne işaret etmektedir.¹⁷ Hadîs'in hücciyetine delâlet eden bir Hadîs'te Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “*Bilmiş olunuz ki bana Kur'an ve onun gibisi verildi. Öyle bir zaman gelecektir ki karnı tok, koltuğuna uzanmış birisi şöyle diyecektir: İşte bu Allah'ın kitabıdır. O neyi helal etmişse onu helâl ediniz neyi de haram etmişse onu haram ediniz. Bilmiş olunuz ki Allah'ın Rasulü'nün de haram ettiği, Allah'ın haram ettiği gibidir.*”¹⁸

Suûdî Selefîyyes'ine göre yukarıdaki delillerin yanısıra, Sünnetin (Hadîs'in) hücciyeti konusunda âlimler arasında ittifak hasıl olmuştur. Müslümanlar da bütü asırlarda Hadîs'le amel etmişler ve güvenilir senetlerle sonraki asırlara nakletmişlerdir.¹⁹

Suûd Selefîyyesi'nin önemli simalarından Abdurrahman el-Muallimî (v. 1386/1966) ve Abdülazîz b. Bâz (v. 1420/1999) gibi âlimler Hadîs'in Kur'an gibi hüccet olduğunu ve bu konuda icmanın hasıl olduğunu belirttikten sonra Hadîs'in hücciyetini inkâr edenin de dinden çıktığını söylemişlerdir.²⁰ Onlara göre Kur'an'ı Kerim'de, hakkında hüküm olmayan bir konuda sahih Hadîs varid olmuşsa veya o konuda Peygamberimiz'den (s.a.s.) bir Sünnet nakledilmiş ise bu başlı başına bir teşrîdir. Bu durumdaki bir Sünnet'e veya Hadîs'e muhalefet eden kim olursa olsun ona itibar edilmez. Bu nedenle Abdülazîz b. Bâz, Hz. Ömer ve oğlu Abdullah'ın sakallarından bir tutamdan fazlasını kesmelerini Sünnet'e muhalif bulmuştur. Ona göre sakalı tıraş etmek veya kısaltmak Sünnet'e uygun bir davranış değildir.²¹

Suûd'un önemli hadîs âlimlerinden Abdurrahman el-Muallimî “*el-Envâru'l-Kâşife*”²² adlı eserini, hadîs ve Sünnete dair şüpheli fikirler ortaya atan, genel olarak sahâbe, özellikle de Ebû Hureyre hakkındaki ithamları nedeniyle ismi hadîs inkârıyla ön plana çıkan Mısırlı Mahmut Ebû Reyve'nin “*Advâun Ale's-Sünneti'n-Nebeviyye*”²³ adlı eserine reddiye olarak kaleme almıştır. Bu kitabında el-Muallimî hadîsin dindeki yeri ve hücciyetine geniş yer ayırmıştır. Suûdi Hadîs âlimleri bu kitaba büyük önem atfetmektedirler.

Reb'î b. Hâdî el-Medhalî “*Hücciyetu Haberi'l-Âhâd fi'l-Akâid ve'l-Ahkâm*” isimli eserinde Hadîs'in (Sünnetin) hüccet değerini uzun uzun ele almış, hadîsi inkâr edenlerin

¹⁷eş-Şâfi'i, Muhammed b. İdrîs, *er-Risâle*, Tahkîk: Ahmed Muhammed Şakir, Dâru't-Turâs, Kâhire 1979, s. 78.

¹⁸Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 130-131; Ebû Davud, 39/es-Sünne: 6, (V. 11) ; Hakim en-Neysâbüri bu Hadîs'i tashîh etmiştir. Bkz: el-Hakim, Ebu Abdillâh Muhammed b. Abdullah en-Neysâbüri, el-Mustedrek ala's-Sahîhayn, Tahkîk: Mustafa Abdülkâdir Atâ, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut 1422/2002, I,191-192. el-Elbânî de Mişkâtu'l-Mesâbîh'in Tahkîkinde bu hadîsi tashih etmiştir. Bkz: et-Tebrîzî, Hatip, Muhammed b. Abdullah, *Miškâtu'l-Mesâbîh*, el-Mektebu'l-İslami, Beyrut 1985, I, 57-58.

¹⁹el-Kavsî, Müferrih b. Süleyman, *el-Menhecû's-Selefi*, Dâru'l-Fazîle, Riyad 2002, s. 291.

²⁰Bkz: el-Muallimî, Abdurrahman Yahya, *el-Envâru'l-Kâşife lima fi Kitâbi Advâun ala's-Sünne mine'z-Ze'el ve't-Tadlil ve'l-Mucazefe*, Mektebetu Alemi'l-Kutub, Beyrut Tsz., s. 83

²¹Bkz: Kandehevî, Muhammed Zekeriyya, *Vücûbu İ'fai'l-Lihye*, Tahkîk: Abdülazîz b. Bâz, Riyad Tsz., s. 19. Bu görüş adı geçen kitabı tahkik eden İbn Bâz'a aittir.

²²Bkz: el-Muallimî, Yahya b. Abdurrahman el-Yemânî, *el-Envâru'l-Kâşife lima fi Kitâbi 'Advâun ala's-Sünne' mine'z-Ze'el ve't-Tadlil ve'l-Mucazefe*, Mektebetu Alemi'l-Kutub, Beyrut Tsz.

²³Bkz: Ebû Reyve, Mahmud, *Advâun ala's-Sünneti'l-Muhammediyye*, Dâru'l-Maârif, Kahire Tsz.

şüphelerine yer vermiş ve onlara cevap vermiştir. el-Medhalî'ye göre Hadîs'in dinde hücciyetini kabul etmeyen kimse, âlimlerin icmasıyla dinden çıkar.²⁴

Suûdi Arabistan'da Hadîs'in hüccet değeri üzerine birçok çalışma yapılmıştır. Bunlardan bazıları şunlardır: “*el-Envâru'l-Kâşife lima fi “Advâun ala's-Sünne” Mine'z-zelel ve't-tadlîl ve'l-Mucazeze*” Abdurrahman el-Muallimî, “*el-Hadîsu Huccetün bi Nefsîhi fi'l-Akâid ve'l-Ahkâm*” Muhammed Nâsiruddîn el-Elbânî, “*Vücûbu'l-Ahzi bi Hadîsi'l-Âhâd fi'l-Akîde ve'r-Reddu alâ Şubehi'l-Muhaliifîn*” Muhammed Nâsiruddîn el-Elbânî, “*Menziletu's-Sünne fi'l-İslâm*” Muhammed Nâsiruddîn el-Elbânî, “*Ahbâru'l-Âhâd fi'l-Hadîsi'n-Nebevî Hucciyetuha Mefâduha ve'l-Amelu bi Mûcibiha*” Abdullah b. Abdurrahman el-Cibrîn, “*Hucciyetü's-Sünne ve Mustalahâtu'l-Muhaddisîn*” Abdül'âl Muhammed el-Cibrî, “*Zâhiretu Refzi's-Sünne ve Ademu'l-İhticaci Bihi*” Salih Ahmed Rıza, “*Haberu'l-Vâhid ve Hucciyetuhu*” Ahmed b. Mahmûd Abdülvehhâb eş-Şînkîfî, “*Vücûbu'l-Amel bi Sünneti Resûlillahi ve Küfrü Men Enkereha*” Abdülaziz b. Abdullah b. Bâz, “*Menziletu's-Sünne fi't-Teşrî'l-İslâmî*” Muhammed Emân el-Câmi, “*Hucciyetu Haberi'l-Âhâd fi'l-Akâidi ve'l-Ahkâm*” Rebî' b. Hâdî el-Medhalî, ve “*Mekânetu's-Sünne fi't-Teşrî'l-İslâmî ve Dahdi Mezâimi'l-Münkirîne ve'l-Mulhidîn*” Muhammed Lokman es-Selefi.

3.Hadîs-Vahiy İlişkisi

Selefiyye, Kur'an-ı Kerim'deki bazı âyetleri öne sürerek Hadîs'lerin tamamının vahiy ürünü olduğunu iddia etmiştir.²⁵ Bu âyetlerin başında Necm suresinin ilk iki âyeti gelmektedir. “*O Peygamber, kendi hevâ ve arzularına göre konuşmaz. O, ona vahyedilen vahiyden başka birşey değildir.*”²⁶ Selefiyye, âyetteki “O” sözcüğünden Hadîs'in kastedildiğini iddia etmektedir.²⁷ Ancak tefsir kaynaklarına bakıldığında farklı görüşlerin de ortaya atıldığı görülmektedir.²⁸

²⁴ Bkz: el-Medhalî, Rebî' b. Hâdî, *Hucciyetu'l- Haberi'l-Vâhid*, Riyad 1424, s. 88.

²⁵ Bkz: el-'Azzâmî, Halil b. İbrahim Molla Hâtır, “*es-Sünnetü'n-Nebeviyye Vahyun*”, “*Cuhudu'l-Memleketi'l-Arabiyye es-Suûdiyye fi Hidmeti's-Sünne ve's-Sireti'n-Nebeviyye Sempoziumu*”, Medine 2004, s. 18-22; el-Hudayrî, Muhammed b. Abdülaziz b. Ahmed, *el-İcmâ' fi't-Tefsîr*, Dâru'l-Vatan li'n-Neşr, Riyad 1416, s. 396-398; el-Avnî, Şerif Hatim Arif, *es-Sünnetü'n-Nebeviyye Vahyun min Rabbi'l-Âlemine fi Umûri'd-Dîn ve'd-Dünya*, Dâru's-Sumeyyi', Riyad 1428.

²⁶ Necm: 53/3-4; Ancak Müfessirlerin çoğunluğuna göre bu âyetlerde kastedilen Sünnet değil Kur'an'dır. Bkz: Zemahşeri, Cârullah Ebü'l-Kâsım Mahmut b. Ömer, *el-Keşşâf an Hakâiki Ğavâmidi't-Tenzîl ve Uyûni'l-Akâvil fi Vücûhi't-Te'vil*, Tahkîk: Adil Ahmed Abdülmevcûd-Ali Ahmed Muavviz, Mektebetü'l-Ubeykân, Riyad 19998, IV, 28; Ebû Hayyân, Muhammed b. Yusüf, *el-Bahru'l-Muhît*, Tahkîk: Adil Ahmed Abdülmevcûd-Ali Ahmed Muavviz, Dâru'l-Kütubu'l-İlmiyye, Beyrut 1993, VI, 215; er-Râzî, Fahrüddin Muhammed, *Mefatihü'l-Gayb*, Dâru'l-Fikr, Beyrut 1981, XXVII, 282; el-Kâsîmî, Muhammed Cemaluddîn, *Mehâsinu't-Te'vil*, Tahkîk: Muhammed Fuâd Abdülbâkî, Dâru İhyâi'l-Kütubu'l-Arabiyye, Mısır 1957, XV, 47; Bazı Müfessirler ise bu vahyin hem Kur'an'ı hem de sünneti kapsadığını iddia etmişlerdir. Bu görüşler için Bkz: Ebû Hayyân, a.g.e, VIII, 155; el-Âlûsi, Şihâbu'd-Dîn Mahmut, *Rûhu'l-Maânî fi Tefsiri'l-Kur'âni'l-Azîm*, Dâru İhyâi't-Turasi'l-Arabi, Beyrut Tsz., XXVII, 46; İbn Âşur, Muhammed Tâhir, *Tefsîru't-Tahrîr ve't-Tenvîr*, Dâru't-Tûnusiyye li'n-Neşr, Tunus 1984, XXVII, 94.

²⁷ Bkz: İbn Bâz Abdülaziz b. Abdullah, *Mecmûu'l-Fetâvâ*, Haz: Mahammed b. Saîd eş-Şuvey'ir, Riyad 1990, XXV, 60.

²⁸ Bkz: el-Beğavî, Ebû Muhammed Hüseyin b. Mesud, *Tefsîru'l-Beğavî*, Riyad 1993, VII,400; el-Maverdî, Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed, *Tefsîru'l-Mâverdî*, Beyrut 1992, V,390-391; es-Semerkindî, Ebu'l-Leyis Nasr b. Muhammed, *Tefsîru's-Semerkindî (Bahru'l-Ulûm)*, Tahkîk: Ali Muhammed Muavviz-Adil Ahmed

Suûd Selefiyyesi'ne sözü edilen âyetlerin yanı sıra, Hz. Peygamber'den (s.a.s.) nakledilen bir kısım rivâyetlerde de Hadîs'lerin vahye dayandığını gösteren ifadelere rastlanmaktadır. Bu Hadîs'lerin bazıları şunlardır: “Allah bana, sizin alçak gönüllü olmanızı, birbirinize karşı azgınlık yapmamanızı ve kimsenin kimseye karşı kibirlenmemesini vahyetti.”²⁹ Kur'an'da böyle bir ayet olmadığına göre, bu vahyedilen Hadîsten başkası değildir.³⁰ Bir diğer Hadîs'te “Bana Kur'an ve onun benzeri verildi.”³¹ Başka bir Hadîs'te de “Allah'ın Resulü'nün haram kıldığı Allah'ın haram kıldığı gibidir.”³² buyrulmuştur.

Abdülazîz b. Bâz “Bana Kur'an ve onun benzeri verildi.” hadîsinin, Hz. Muhammed'e Kur'an dışında bir vahyin verildiği anlamında olduğunu söylemektedir. Ona göre Allah Sünnet'i de, Kur'an'ı açıklaması için Hz. Muhammed'e vahyetmiştir. Bu vahyin manası Allah'a, sözleri ise Hz. Muhammed'e aittir. İbn Bâz'a göre kutsî hadîsler de Peygamber'e (s.a.s.) bildirilen ikinci kısım vahiy kapsamındadır.³³

Muhammed Nâsiruddîn el-Elbânî (v. 1420/1999), Sünnet'in Kur'an gibi vahiy olduğunu, Kur'an'ı anlamının yolunun Sünnet'ten geçtiğini, Sünnet vahyinin Kur'an vahyini açıkladığını söylemektedir.³⁴ el-Elbânî, Kur'an'ı Kerim'deki “İnsanlara, kendilerine indirileni açıklamaları ve onların da (üzerinde) düşünceleri için sana bu zikri (Kur'an'ı) indirdik.”³⁵ Âyetindeki “zikir”den kastın hem Kur'an hem de Hadîs olduğunu belirtmektedir.³⁶ Rebi' b. Hadi el-Medhalî, diğer selefleri gibi Hadîs'in Kur'an gibi vahiy olduğunu, Hicr Suresi'nde geçen ‘Şüphesiz sana Zikir'i biz indirdik ve onu koruyan da yine biziz’³⁷ ayetindeki “zikir” kelimesinin hem Kur'an'ı hem de Hadîs'i kapsadığını söylemektedir.³⁸ Salih Fevzân el-Fevzân da benzer düşünceler paylaştıktan sonra, her iki vahyi bir arada değerlendirmeden İslâmî hükümleri anlamının mümkün olmadığını, bu nedenle de Sünnet'in hem akâid hem de fikhî konularda hüccet olduğunu söylemektedir.³⁹

Suûdi Arabistan fetva makamı “*el-Lecnetü'd-Dâime li'l-Buhûsi'l-İlmiyye ve'l-İftâ*” kendisine yöneltilen bir soru üzerine Hadîs ve vahiy konusunda şu fetvayı vermiştir: “Sünnet; Allah tarafından Hz. Peygamber'e gönderilen bir vahiy olup sözleri

Abdulmevcud, Beyrut 1993, III, 288; İbn Atiyye, Abdülhak b. Ebi Bekr Ebu Muhammed el-Endelusî, *el-Muharreru'l-Veciz*, Mısır 1991, XV, 256; İbnü'l-Cevzi, Ebu'l-Ferec, *Zadü'l-Mesir fi İlmî't-Tefsir*, Beyrut 1987, VIII, 63; er-Razi, Fahrüddin Ebû Bekr Muhammed b. Yahya, *et-Tefsiru'l-Kebir*, Beyrut 1994, XVI, 282-285; İbn Kesir, Ebu'l-Fida İsmail, *Tefsiru'l-Kur'ani'l-Azim*, Beyrut 1990, IV, 248-249.

²⁹Müslim, Cenne,16 (1312); Ebû Davud, Edeb,40 (VI, 203); İbn Mâce, Zühd, 37 (II,1399). Hz. Peygamber'in (s.a.s.) bu ifadesinin, gerçekten Kur'an dışı bir vahye mi dayandığı yoksa, Kur'andaki kibir, böbürlenme ve azgınlık ile ilgili birçok âyetten çıkardığı bir hüküm mahiyetinde Kur'an'a mı dayandığı tam olarak anlaşılamamıştır.

³⁰Bkz: el-Azzâmî, a.g.e, s. 24-45.

³¹Ebû Davud, es-Sünne, 39 (V,10-12); el-Hakim, *el-Müstedrek*, I, 109; Beyhaki, *es-Sünenu'l-Kübra*, IX, 330.

³²İbn Mâce, Mukaddime, 2 (I,6). Geniş bilgi için Bkz: el-Azzâmî, a.g.e, s. 24-45.

³³Bkz: İbn Bâz, *Mecmû'u'l-Fetâvâ ve'l-Makâlât*, XXV, 59-61.

³⁴Bkz: el-Elbânî, Muhammed Nâsiruddîn, *Menziletu's-Sünneti fi'l-İslâm*, Dâru's-Selefiyye, Kuveyt 1984, s. 3 vd.

³⁵Nahl: 16/44

³⁶Bkz: el-Elbânî, *Menziletu's-Sünneti fi'l-İslâm*, s. 7.

³⁷Hicr: 15/9

³⁸Bkz: <http://www.rabee.net/ar/articles.php?cat=8&id=286>, erişim tarihi: 16.03.2017.

³⁹Bkz: <http://www.aahlalheeth.com/vb/showthread.php?t=329826>, erişim tarihi: 23.02.2017.

Peygamberimiz'e (s.a.s.) aittir. Nitekim Peygamberimiz (s.a.s.) de "Bana Kur'an ve onun gibisi verildi" buyurmuştur."⁴⁰

4.Hadîs'le (Âhâd Haber'le) Amel

Selefiyye'nin, mütevâtir Hadîs'in şartlarını taşımayan Hadîs'ler olarak nitelediği⁴¹ Haber-i Vâhid'e bakışı diğer mezheplerden oldukça farklılık arz etmektedir. Selefiyye'ye göre ümmet tarafından sahih telâkkî edilen âhâd haberler mütevâtir manasındadır.⁴² Bu nedenle ister akaidde olsun ister fıkhîde olsun, sıhhat şartlarına haiz Haber-i Vâhid'le mutlak olarak amel edilmelidir.⁴³ Ahmed b. Hanbel; sahâbe, tâbiûn ve etbâ-ı tabiîn tarafından nakledilen âhâd haberlerin, ister akaid konularında olsun, ister ahkâm konularında olsun kesin delil kabul edilmesi gerektiğini söylemiş, bu tür haberleri kabul etmeyen Cehmiyye ve Mutezile'yi eleştirmiştir.⁴⁴ Hatîp el-Bağdâdî de aynı görüşü benimseyerek, selef âlimlerinin gerek akâid gerekse ahkâm konularında olsun Haber-i Vâhid'le amel edilmesi gerektiğine dâir ittifak ettiklerini nakletmiş, bu konuda herhangi bir ihtilâfın da kendilerine ulaşmadığını söylemiştir.⁴⁵ İbn Abdi'l-Berr'e göre, Hâriciler ve bir kısım bid'at ehli kimseler hariç bütün âlimler, bir başka haberle neshedilmemek şartıyla, adalet ve zabt şartlarına haiz ravinin rivâyet ettiği haberle amel edilmesi gerektiği konusunda ittifak etmişlerdir. Bu durum Sahâbe'den günümüze kadar böyle telakki edilmiştir.⁴⁶

Selefiyyenin son dönem âlimlerinden Muhammed Emin eş-Şinkîfî (v. 1393/1974) "Muzekkiretu Usuli'l-Fıkıh"⁴⁷ adlı kitabının Haber-i Vâhid'e ayırdığı bölümünde Âhâd haberlerin, akaid ve ahkâm ayrımı yapılmaksızın dinin bütün konularında hüccet olduğunu ve onunla amel edilmesi gerektiğini belirtmektedir. Ona göre, kelâmcıların "akaid konularında haber-i vahidle amel edilemeyeceği, çünkü bu haberlerin zannî olduğu" görüşü ise doğru değildir. Aksi halde birçok sahih hadîsin reddi gerekir ki bu da selef âlimlerinin reddettiği bir durumdur."⁴⁸

⁴⁰Bkz: <http://www.alifta.net>, Fetva No: 10842, erişim tarihi: 23.02.2017.Hadîs-Vahiy ilişkisi hakkında daha geniş bilgi için Bkz: Tahir Hüseyin, *es-Sünnetü'n-Nebeviyye Vahyun* (el-İnâye bi's-Sünneti ve's-Sîreti'n-Nebeviyye Sempozyumu) Medine 2004.Hadîs-Vahiy ilişkisi ile ilgili geniş bilgi için Bkz: Ertaş, Hikmetullah, "Sünnet Vahiy midir?" Asos Journal, S.42, s. 227-243

⁴¹ Bkz: İbn Useymîn Muhammed b. Sâlih, *Mustalahu'l-Hadîs*, Mektebetü'l-İlim, Kahire 1415/1999, s. 6-8.

⁴² Bkz: İbn Teymiyye, *Mecmûu'l-Fetâva*, XIII, 35, XVIII, 48.

⁴³ Bkz: İbn Teymiyye, Takiyuddin, *Ref'ul-Melâm an Eimmeti'l-A'lâm*, er-Riasetu'l-'Amme li İdârâti'l-Buhûs, Riyad 1413, s.46-47.

⁴⁴ Bkz: Ebû Zehrâ, Muhammed, *İbn Hanbel Hayâtuhu ve Asruhu Arâuhu ve Fıkhuhu*, Dâru'l-Fikri'l-Arabi, Mısır Tsz., s. 237.

⁴⁵ el-Bağdadi, Hatip Ebu Bekir Ahmed b. Abdülmecîd, *el-Kifâye fi İlmi'r-Rivâye*, Tahkîk: Ahmed Ömer Hâşim, Dâru'l-Kitabi'l-Arabi, Beyrut 1986, s.72.

⁴⁶ İbn Abdilberr, Yusuf b. Abdullah b. Muhammed en-Nemiri, *et-Temhid Lima fi'l-Muvatta Mine'l-Meâni ve'l-Âsâr*, Tahkîk: Mustafa b. Ahmed el-Alevi- Muhammed Abdulkebir el-Bekri 1967, I, 2; İbn Abdilberr, *Camîu Beyani'l-İlim ve Fadlihi*, Tahkîk: Ebu'l-Eşbâl ez-Zuheyrî, Dâru İbni'l-Cevzi, Dammam 1994, II, 42.

⁴⁷ eş-Şinkîfî'nin bu kitabı Suûdi Arabistan ilmî çevreleri tarafından kabul görmekte ve birçok üniversitelerde ders kitabı olarak okutulmaktadır.

⁴⁸ eş-Şenkiti, Muhammed el-Emin, *Muzekkiretu Usuli'l-Fıkıh ala Ravzati'n-Nazar*, Tahkîk: Bekr Ebû Zeyd, Dâru Âlemi'l-Fevâid, Mekke 1426, s.104-105.

Selefiyye, Haber-i Vâhid'le amel meselesinde Hz. Peygamber'den (s.a.s.) bize ulaşan bazı uygulamalar ve sahâbe tavrının da kendi görüşlerini desteklediğini söylemektedir. Peygamberimiz (s.a.s.) tek bir kişi olduğu halde müminler onu tasdik ettiler ve getirdiklerine iman ettiler.⁴⁹ Hz. Peygamber de çeşitli olaylarda, yalnız oldukları halde ashâbını tasdik etti. Sahâbiler de birbirlerini tasdik ettiler ve nadir durumlar hariç şahit istemediler. Tabiûn ve Tebe-i Tabiîn de aynı metodu takib etmiştir. Hatta bu konuda Sahâbe ve Tabiîn arasında bir icmâdan bile söz edilebilir.⁵⁰ Peygamberimizin bazı bölgelere ve devlet adamlarına elçiler ve davetçiler göndermesi de bu durumu pekiştirmektedir. Zira bunlar gittikleri yerlerde Peygamberimiz'i (s.a.s.) ve İslâm'ı temsil etmişlerdir. Bu da göstermektedir ki eğer Haber-i Vâhid hüccet ve delil olmasaydı Peygamberimiz'in (s.a.s.) bunları ikişerli veya üçerli gruplar halinde göndermesi gerekirdi.⁵¹ Aynı şekilde Kûba ehli kendilerine gelen bir kişinin verdiği haber üzerine kiblelerini değiştirmişler ve haberi getirenin tek bir kişi olup olmadığına bakmamışlardır.⁵²

Suûdi Arabistan'ın önemli hadîs alimlerinden Abdülazîz b. Bâz Haber-i Vâhid ile ilgili olarak; senedi kesintisiz bir şekilde Peygamber'e (s.a.s.) ulaşan, şâz ve illetli olmayan Hadîs'lerle amel etmenin vacip olduğunu söylemektedir. Ona göre mütevâtir, meşhûr, müstefîz veya belli miktarda râvî sayısı ile rivâyetine bakılmaksızın böyle bir Hadîs'le amel etmek gerekir. Bu nedenle senedi sahih olup tek râvî tarafından rivâyet edilse bile bu hadîsle amel edilmelidir. Çünkü Hadîs'in kesin ve kat'i bilgi, nazarî ve zannî bilgi içermesi, akaid ve diğer konuları içermesine bakılmaksızın, o haber sahih olduktan sonra onunla amel edilmesi gerektiğine dair âlimlerin icmâsı vardır.⁵³ İbn Bâz bu görüşünde yazarıda verilen İbn Abdilber ve Hatip el-Bağdadi'nin tesbitlerine de atıf yapmaktadır.⁵⁴

el-Elbânî'nin tesbiti ise şöyledir. "Her müslümana düşen görev, sahih bir Hadîs karşısında onun akâid, ahkâm veya başka konuları içermesine bakmadan onu kabul etmektir. Aynı şekilde sahih bir Hadîs ister kat'i ilim ifade etsin ister nazarî veya zannî ilim ifade etsin, sıhhat şartlarını taşıyorsa onu kabul etmek ve amel etmek zorunludur. Bir müslüman ancak bu şekilde "Ey iman edenler! Size hayat verecek şeye sizi çağırdığı zaman, Allah'ın ve Resûlü'nün çağrısına uyun..."⁵⁵ âyetine imtisâl etmiş olacaktır."⁵⁶

el-Elbânî, sözlerini şöyle sürdürmektedir: "Asırlardan beri bazı İslâm âlimlerince "Haber-i Vâhid her ne kadar ahkâm konularında delil olsa da itikâdî konularda delil değildir." gibi yanlış bir görüş ortaya atılmıştır. Bazı usul âlimleri ile günümüzdeki bazı düşünür ve yazarlar da bu görüşü dillendirmekte ve müsellemler bir hüküm olarak

⁴⁹ Bkz: eş-Şafi'i, *er-Risale*, 436-437.

⁵⁰ Bkz: İbn Kayyim, Muhammed b. Ebi Bekr el-Cevziyye, *es-Sevâiku'l-Murşele ale'l-Cehmiyye ve'l-Muuattıla*, Tahkik: Ali b. Muhammed Eddahilallah, Dâru'l-Âsima, Riyad 1408, II,361-362.

⁵¹ eş-Şafi'i, *er-Risale*, s. 410-419, İbn Kudame, Muvaffakuddin Ebû Muhammed Abdullah b. Ahmed el-Hanbeli, *Ravzatü'n-Nâzir ve Cünnetü'l-Münâzir*, Mektebetü'l-Maarif, Riyad 1984, I, 277-278.

⁵² Bkz: Buharî, Tefsir, 17,(VIII,174); Müslim, Mesâcid: 2, (238).

⁵³ İbn Bâz, *Mecmûu Fetâvâ*, IX, 190-191.

⁵⁴ İbn Bâz, *Mecmûu Fetava*, IX,191, XXV, s. 63; Alu M'adi, Abdullah b. İbrahim b. Abdurahman, *el-Cuhûdu'l-Hadisiyye li Semaheti's-Şeyh Abdülazîz b. Bâz*, Riyad 1426, s. 68.

⁵⁵ Enfal: 8/24.

⁵⁶ el-Elbânî, *el-Hadîsu Huccetün bi Nefsihi*, s.70.

algılamaktadırlar. Bazıları da öyle aşırı gitmişlerdir ki akâide dair bir konunun hiçbir zaman ahâd haberle tesbit edilemeyeceğini savunmuşlardır. Bilinmelidir ki her kim bunu savunursa o fasık ve günahkardır. Nitekim İbn Kayyim el-Cevziyye “*es-Sevâiku'l-Mürsele*” ve İbn Hazm “*el-İhkâm fi Usuli'l-Ahkâm*”da onlara cevap vermişlerdir.⁵⁷ el-Elbânî bu görüşün Selef âlimlerince onaylanmayan bid'at bir görüş olduğunu, Kur'an'ın açık beyanlarına ters düştüğünü, binlerce sahih Hadîs'in reddini gerektirdiğini, Sahâbe ve Tabii'nin uygulamalarına aykırı olduğunu söyleyerek bu iddiaların her birine cevap vermektedir.⁵⁸

Hücciyetü'l-Haberi'l-Vâhid adlı eserin müellifi Rebi' b. Hâdi el-Medhalî mezkur eserinde klasik selefîyenin de görüşü olan, sahih olmak koşulu ile âhâd haberlerin dinde hüccet olduğunu, ümmetin de bunu bu şekilde telakki ettiğini, ister akâid ister ahkâm konularında olsun bu Hadîs'lerle amel edilmesi gerektiğini belirtmiştir. O, zaten Hadîs'lerinin kâhir ekseriyesinin ahâd olduğunu, mütevâtir haberlerin sayısının çok az olduğu özellikle belirtmiştir.⁵⁹

5.Hadîs'in Kur'an'a Arzı

Suûdi Arabistan Hadîs âlimleri tahmin edilenin aksine eserlerinde sık sık metin tenkid kriterlerini kullanmışlardır. Bu kriterlerlerden birisi Hadîs'in Kur'an'a muhalif olmamasıdır. Abdurrahman el-Muallimî, muhakkik âlimlerin, senedi sahih olduğu halde metninde problem gördükleri Hadîs'ler için mutlaka bir illet (Hadîs'in sıhhatine zarar verebilecek gizli bir kusur) aradıklarını söyler. Eğer görünürde bir illet bulunmamışsa, görünmeyen gizli bir illetle o Hadîs'in reddedilmesi gerektiğine hükmetmişlerdir.⁶⁰

Hadîs'lerde metin tenkidini en çok kullanan muhaddislerden olan Muhammed Nâsiruddîn el-Elbânî, âlimlerin sadece Hadîs'in senedine bakmadıklarını, metnine de baktıklarını, metninde Kur'an'a, İslâm'ın genel geçer hükümlerine ve kaidelerine uyumsuzluk veya bir aykırılık varsa o hadîsin uydurma olduğuna hükmetmişlerdir.⁶¹

el-Elbânî, Hadîs'leri metin yönünden tenkîde tabi tutarken kullandığı kriterlerin en tepesinde Hadîs'in Kur'an'a muhalif olma kriterini zikretmiştir. el-Elbânî'ye göre eğer Hadîs'in metninde Kur'an'a aykırılık⁶² sözkonusu ise o Hadîs, senedi ne olursa olsun uydurmadır. Ancak o, Kur'an'da hükmü olmayan her Hadîs'i zayıf veya uydurma olarak nitelemez. Çünkü Kuran'an'da olmayan bazı hükümler Hadîs'lerle belirlenmiştir. Burada kıstas Hadîs'in Kur'an'a aykırı olup olmamasıdır. el-Elbânî bu nedenle “*Zinadan doğan*

⁵⁷Bkz: Şadi b. Muhammed Ali Nu'man, *Hucciyetu'l-Haberi'l-Vahid fi'l-Akide*, Merkezi'n-Nu'man li'l-Buhus ve'd-Dirasati'l-İslâmiyye, Yemen Tsz., s.11.

⁵⁸Bkz: el-Elbanî, *el-Hadîsu Huccetün bi Nefsîhi*, s. 24-30.

⁵⁹Bkz: el-Medhalî, *Hücciyetü'l-Haberi'l-Vâhid*, s. 11-85. Daha geniş bilgi için Bkz: Ünalın, Abdullah, “*Eş'arilikte Haber-i Vahid'in Bilgi Değeri*” Uluslararası İmam Eş'arî ve Eş'arilik Sempozyumu, Beyan Y. İstanbul 2015.

⁶⁰Bkz: el-'Ayzeri, a.g.e., s. 315-317; el-Muallimî'nin metin tenkid örnekleri için Bkz: eş-Şevkânî, *el-Fevaidü'l-Mecmua fi'l-Ehadîsi'l-Mevzûa*, Tahkîk: Abdurrahman el-Muallimî, el-Mektebetü'l-İslâmi, Beyrut 1987.

⁶¹el-Elbânî, Muhammed Nâsiruddîn,*Silsiletü'l-Ehadîsi'd-Daifa,Silsiletü'l-Ehadîsi'd-Da'ifa ve'l-Mevzû'a ve Eseruhs-Seyyi'i fi'l-Ümme*, el-Mektebü'l-İslâmi, Beyrut 1985, II,86.

⁶²el-Elbânî, hadislerin Kur'an'a arzı ile ilgili hadîsin uydurma olduğunu, bu hadîsi zındıkların bile bile uydurduklarını söylemektedir. Bkz: el-Elbânî, *Silsiletü'l-Ehadîsi'd-Daifa*, III, 590-952.

çocuklar kıyamet günü domuz ve maymun şeklinde haşrolunurlar.”⁶³ Hadîs’inin isnadındaki bazı problemlere değindikten sonra, Hadîs’in İslâm’ın önemli bir ilkesi olan “Hiçbir günahkâr bir başkasının günahını üstlenmez.”⁶⁴ Prensibine aykırı olduğunu ve uydurma olduğunu söyler. Ona göre zinadan doğan çocuğun günahı nedir ki mahşer günü domuz veya maymun şeklinde haşrolunsun?”⁶⁵

el-Elbânî; İbnu’s-Salah, Suyûtî, Zerkeşî ve el-Heysemî gibi muhaddislerin tashih ettikleri bazı Hadîs’lerin, metinlerinde problemler olduğu için zayıf veya uydurma olduğunu iddia etmiştir.⁶⁶

Bu eleştirilerinden bazıları şunlardır: Suyuti’nin tashih ettiği “*Ben Arabım, Kur’an Arapçadır, cennet ehlinin dili Arapçadır.*”⁶⁷ hadîsi ile ilgili el-Elbânî, bu hadîsin mevzu olduğunu, Kur’an’daki “*Allah katında en üstün olanınız en takvalı olanınızdır.*”⁶⁸ âyeti ile “*Arabın aceme üstünlüğü yoktur. Üstünlük ancak takva ile dir.*”⁶⁹ hadîsinin yanısıra “Öyle insanlar çıkacaktır ki bunlar, cehennem odunu olacak olan ölmüş atalarıyla övüneceklerdir. Atalarının Allah katında dışkı yuvarlayan böcek kadar bir değeri yoktur. Allah sizden cahileyyeden kalma kibir, gurur ve babalarla övünmeyi gidermiştir. İnsanlar ya muttaki müminlerdir, ya da haddi aşmış kâfirlerdir. Bütün insanlar Âdem’endir, Âdem ise topraktır.”⁷⁰ Hadîs’lerine ters düştüğünü, dolayısıyla bu Hadîs’in sahih olarak kabul edilemeyeceğini ve Suyuti’nin bu konuda yanıldığını söylemektedir.⁷¹

el-Elbânî, Zerkeşî’nin tashih ettiği “*Her kim bir kadına aşık olur da bu aşkı gizler ve iffetli davranırsa şehit olarak ölür.*”⁷² hadîsle ilgili olarak bu hadîsin, Zerkeşî’nin iddia

⁶³el-Ukayli, Ebû Cafer Muhammed b. Amr, *Kitabu’d-Duafâ*, Tahkîk: Hamdi Abdülmecid es-Selefi, Dâru’s-Sumeyyi’, Riyad 2000, s. 139; İbnu’l-Cevzi, Abdurrahman b. Ali, *el-Mevzûat*, Tahkîk: Nureddin Boyacılar, Matbaatu Advai’s-selef, Riyad 1997, III.109.

⁶⁴ Fatır: 35/18.

⁶⁵el-Elbânî, *Silsiletü’l-Ehâdisi’d-Daifa*, II, 268,

⁶⁶Konu ile ilgili bazı örnekler için Bkz: el-Ayzeri, a.g.e., s. 326-332.

⁶⁷Bkz: el-Hâkim, *el-Müstedrek*, IV, 87. Zehebî Nesâî’den nakille bu Hadîs’in senesinde Abdülaziz b. İmrân olduğunu ve onun da metruk bir ravi olduğunu söyler. Bkz: ez-Zehebî, Muhammed b. Ahmed b. Osman, *Mizânu’l-İtidâl fi Nakdi’r-Ricâl*, Tahkîk: Ali Muhammed el-Becâvi, Dâru’l-Fikr, Beyrut Tsz., II, 632.

⁶⁸Hucurât: 49/13.

⁶⁹Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 411.

⁷⁰Tirmizi, Menâkıb: 75, (V, 690); EbûDâvud, Edeb: 120, (V, 339-340); Ahmed b. Hanbel, Müsned, II, 321, 524; el-Beyhâki, Ahmed b. Hüseyin b. Ali Ebu Bekir, *es-Sünenü’l-Kübra*, Tahkîk: Muhammed Abdülkadir Ata, Dâru’l-Kütübî’l-İlmiyye, Beyrut 1424/2003, X, 232; et-Tahâvi, Ebu C’âfer Ahmed b. Muhammed, *Müşkilü’l-Âsâr*, Tahkîk: Şuayb el-Arnâvût, Müessesetü’r-Risâle, Beyrut 1415/1994, IV, 364. el-Elbânî Hadîs’in tahririnde şunları söylemiştir: “Bu Hadîs’le ilgili olarak Tirmizi: Hasen sahihtir demiştir. İbn Teymiyye İktida’da hadîsi tashih etmiştir. İbn Mende Hadîs’in Hişam’ın meşhur sahih hadîslerinden biri olduğunu söylemiştir. Bana göre Hadîs, Müslim’in şartına uyan hasen bir Hadîs’tir. Müslim’in bu Hadîs’i sahihine almamasının sebebi Hişam’ın hafıza bakımından biraz problemliliğidir.” Bkz: el-Elbânî, *Ğâyetü’l-Merâm fi Tahriri Ehâdisi’l-Helal ve’l-Haram*, el-Mektebu’l-İslâmi, Beyrut 1980, s. 190.

⁷¹Bkz: el-Elbânî, *Silsiletü’l-Ehâdisi’d-Daifa*, I, 299-301.

⁷²el-Bağdâdi, Hatip İbrahim Avâd el-Bedrî, *Tarihu Bağdâd*, Tahkîk: Beşşar Avvâd Marûf, Dâru’l-Ğarb el-İslâmi, Beyrut 2001, V, 156; İbn Hibbân, Muhammed b. Hibbân b. Ahmed, *el-Mecrühîn*, Tahkîk: Hamdi Abdülmecid es-Selefi, Dâru’s-Sumeyyi’, Riyad 2000. I, 349. ez-Zerkeşî bu Hadîs’e sahih demiştir. Bkz: ez-Zerkeşî, Bedruddin Muhammed b. Abdullah, *el-Leâli’l-Mensûre fi’l-Ehâdisi’l-Müştehire (et-Tezkire fi’l-Ehâdisi’l-Müştehire)*, Tahkîk: Mustafa Abdülkadi Ata, Dâru’l-Kutubu’l-İlmiyye, Beyrut 1986, s. 179-180.

ettiği gibi sahih olmadığını, bilakis metninin uydurma senedinin de zayıf olduğunu söylemektedir.⁷³

Suûdi Arabistan'ın sık sık metin tenkit kriterlerine başvuran muhaddislerinden Abdülazîz b. Bâz, bu kriterlerin başında Hadîs'in Kur'an'a aykırı olmaması gerektiğini belirterek, Hadîs'in senedi ne kadar sahih olursa olsun metninde Kur'an'a muhalefet veya aykırılık bulunması halinde mutlaka reddedilmesi gerektiğini belirtmektedir. Ona göre bir Hadîs'in senedinin sahih olması, metninin de sahih olduğu anlamına gelmemektedir. Çünkü sahih Hadîs'in Kur'an'la çelişmesi mümkün değildir. İbn Bâz'a göre Kur'an'la çelişen bir Hadîs'in sahih olması da mümkün değildir.⁷⁴

Muhammed b. Useymîn de Hadîs eleştirilerinde metin tenkidine başvuran Suûd âlimlerinden birisidir. Ona göre Kur'an'a muhalif olan hadîs batıldır. Nitekim Hadîs'i aktaran râviler hata yapma ihtimalleri olan insanlardır. Kur'an'ın ise hata yapma ihtimali yoktur. Kim rivâyet ederse etsin bir Hadîs Kur'an'a muhalif ise o Hadîs sahih değildir. Zira raviler, direk olarak Peygamber'den o Hadîs'leri rivâyet etmedikleri için raviler zincirinde de her zaman hata olasılığı vardır.⁷⁵

İbn Useymîn'in, Kur'an'a aykırıdır diye reddettiği Hadîs'lerin bazıları şunlardır: “İneğin sütü ilaç, yağı şifa eti ise hastalıktır.”⁷⁶ Hadîs'i konusunda İbn Useymîn şunları söylemektedir: “Bu, sahih olma olasılığı bulunmayan batıl bir Hadîs'tir. Çünkü Allah (c.c.) Kur'an'da inek etini helal kılmıştır.⁷⁷ Allah'ın helal ettiği bir şeyin hastalık olması düşünülemez. Nitekim Allah zararlı olan bir şeyi kullarına helal kılmaz”⁷⁸. Ona göre bazı kimseler, sadece isnadına bakarak Hadîs'leri tashih veya tahsin etmişler, anlamlarını ise ihmal etmişlerdir.⁷⁹ Hâlbuki âlimler Hadîs'in sıhhat şartlarını sayarken, illetli ve şaz olmaması gerektiğini belirtmişlerdir. Öyleyse İslâm'ın genel prensiplerine aykırı olup olmadığını anlaşılması için Hadîs'in isnadının yanında metnine de bakılmalıdır.⁸⁰

⁷³ Bkz: el-Elbânî, *Silsiletü'l-Ehâdisi'd-Daifa*, I, 587-594.

⁷⁴ Bkz: İbn Bâz, *Mecmûu Fetâvâ ve'l-Mekalati*, I, 295.

⁷⁵ İbn Useymîn, Muhammed b. Salih, *Şerhu Riyâzi's-Sâlihîn*, Muessesetu Medâri'l-Vatan, Riyad 1427, IV, 535.

⁷⁶ Bkz: Ahmad b. Hanbel, *el-Müsned*, IV, 315; Taberânî; et-Taberânî Ebu'l-Kasım Süleyman b. Ahmed, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, Tahkîk: Hamdi Abdülmecid es-Selefi, Mektebetü İbn Teymiyye, Kahire Tsz., XXV,42; el-Hakim, *el-Müstedrek*, IV, 404. İbnu'd-Dîb'a, el-Hakimi'in bu hadîsi tashih etmesini eleştirmiş ve Peygamberimiz'in Kurban bayramında ailesi için sığır kurban ettiğini belirtmiştir. Bkz: İbnu'd-Dîb'a, Abdurrahman b. Ali b. Muhammed, *Tekyîzu't-Tayyib mine'l-Habîs fima Yedûru ala Elsineti'n-Nâsi mine'l-Hadîs*, Dâru'l-Kitâbi'l-Arabi, Beyrut 1985, s. 109. el-Heysemî, Nûreddin b. Ali b. Ebi Bekr, *Mecmeu'z-Zevâid ve Menbeu'l-Fevâid*, Dâru'l-Kitâbi'l-Arabi, Beyrut 1982, V, 90.

⁷⁷ Bkz: En'am: 6/144.

⁷⁸ el-Kannâs, Muhammed b. Abdullah, *el-Me'ayiri'n-Nakdiyye li Mutuni's-Sünne 'İnde's-Şeyh İbn Useymîn*, (Şeyh Muhammed b. Useymîn Sempozyumu) el-Kasım Üniv. Yay., Bureyde Tsz., s. 737; <http://shamela.ws/browse.php/book-7687#page-1888>, erişim tarihi: 12.02.2017.

⁷⁹ Burada İbn Useymîn, bu Hadîs'i tashih eden Nâsirüddin el-Elbânî'ye gönderme yapmaktadır. Bkz: el-Elbânî, Nâsiru'd-Dîn, *Silsiletü'l-Ehâdisi's-Sahîha*, Mektebetü'l-Maârif, Riyad Tsz. IV. s. 46.

⁸⁰ Bkz: el-Kannâs, a.g.e, s. 738.

İbn Useymîn “*Ey Câbir! Allah ilk olarak senin Peygamberinin nurunu yarattı*”⁸¹ Hadîs’ini metin yönünden eleştirirken, bu Hadîs’in Kur’an’a muhalif uydurma bir rivayet olduğunu, çünkü Kur’an’da ilk yaratılan beşerin Hz. Âdem olduğunu belirtmektedir.⁸²

İbn Useymîn, Ebû Hureyre’nin “*Peygamber elimden tuttu ve bana şöyle dedi: Ey Eba Hureyre! Allah cumartesi günü yeri, pazar günü dağları yarattı. Ağaçları pazartesi günü, salı günü ise kötülüğü yarattı. Çarşamba günü nûru ve aydınlığı, perşembe günü de yeryüzündeki canlıları yarattı. Allah en sonunda cuma günü ikindi ile akşam arası Âdem’i yarattı.*”⁸³ Hadîs’i ile ilgili olarak onun Müslim’de geçmesine rağmen, Kur’an’a açıkça muhalefetinden dolayı âlimler tarafından eleştirildiğini söyler. Nitekim Kur’an’ın birçok âyetinde yaratmanın altı günde gerçekleştirildiği bildirilmektedir. Bu nedenden dolayı Hadîs sahih değildir. Buna ilaveten, Peygamber’in (s.a.v.) de Kur’an’a açıkça muhalif ve bir söz söylemesi de mümkün değildir. Öte yandan âlimler bu Hadîs’ten dolayı imam Müslim’e karşı çıkmışlar ve onu eleştirmişlerdir. İbn Useymîn, Müslim’in bir beşer olduğunu, her beşer gibi onun da yanılabilirliğini söyleyerek zayıf olduğu aşikâr olan bu Hadîs hakkında daha fazla yorum yapmayacağını ifade etmiştir.⁸⁴

6.Hadîs’in Akla Arzı

Suûd âlimleri tenkitlerinde akıl faktörünü göz ardı etmemişler ve ona muhalif olan Hadîs’leri sahih kabul etmemişlerdir. Abdurrahman el-Muallimi, hadîs değerlendirmelerinde aklın önemli bir kriter olduğunu ve Muhaddislerin Hadîs’ler hakkında hüküm verirken akıl faktörünü sık sık kullandıklarını belirtmektedir. el-Muallimî, hadîsçilerin akli Hadîs’i dinlerken, rivâyet ederken, râviler hakkında hüküm verirken ve Hadîs metinleri hakkında hüküm verirken olmak üzere toplam dört yerde kullandıklarını söylemektedir.⁸⁵ O, Hadîs’çilerin Hadîs değerlendirmelerinde birçok kriteri birlikte kullandıklarını, bu kriterleri büyük bir titizlikle akıl süzgecinden geçirdiklerini belirttikten sonra bazı örnekler vererek, Hadîs değerlendirmelerinde ne kadar titiz olduklarına dikkat çekmektedir.⁸⁶

Abdülazîz b. Bâz metin tenkidinde akıl faktörünü sık kullanan muhaddislerinden biridir. Ona göre göre akla muhalif veya onun kabul edemeyeceği sözleri Peygamberimiz’in (s.a.s.) söylemesi mümkün değildir.⁸⁷ İbn Bâz bununla ilgili olarak bazı örnekler de vermiştir. “*Cabir’in rivâyetine göre Peygamberimiz’e bir hırsız getirilince peygamberimiz ‘boynunu vurun demiştir’. Ya Resulallah o hırsızlık yapmıştır dediklerinde Peygamberimiz ‘elinin kesilmesini emretmiştir’. Daha sonra aynı hırsız Peygamberimize tekrar tekrar getirilince Peygamberimiz beşinci seferde onun boynunun vurulmasını*

⁸¹ Bkz: el-Aclûni, İsmail b. Muhammed, *Keşfü’l-Hafa*, Mektebetü’l-Kudus 1350, I,311-312. el-Aclûnî Hadîs’in Abdurrezzak’ın Musannef’inde geçtiğini belirtmektedir. Ancak araştırmamızda Hadîs *el-Musannef*’te bulunamamıştır.

⁸² Bkz: el-Kannas, a.g.e, s.739.

⁸³ Hadîs için Bkz:Müslim, *Sahih-i Müslim: Sıfatu’l-Kıyame*, 1, (1284).

⁸⁴ İbn Useymîn, *Şerhu Riyazi’s-Salihîn*, Muessesetu Medâri’l-Vatan, Riyad 1427, IV,535.

⁸⁵ Bkz: el-Muallimî, *el-Envaru’l-Kâşife*, s. 5.

⁸⁶ Bkz: el-Muallimi, *el-Envaru’l-Kâşife*, s. 5-6.

⁸⁷ İbn Bâz, *Mecmû Fetâvâ ve’l-Makalat*, I,266.

emretmiştir.”⁸⁸ İbn Bâz Hadîs’in metninin münker senedinin de problemli olduğu için çok zayıf olduğunu söylemiştir. Ona göre Hz. Peygamber (s.a.s.)’in Kur’an’da açık hüküm bulunmasına rağmen böyle bir şey söylemesi aklen de mümkün değildir. Çünkü İslâm şeriatında aslolan insan canının masumiyetidir.”⁸⁹

İbn Bâz’ın akla muhaliftir diye zayıf saydığı bir diğer hadîs de Hz. Ömer’in Peygamberimiz’den rivâyet ettiği “*Her kim çarşıya girerken لااله الاالله وحده لا شريك له له الملك*” derse Allah ona bin hâsenât yazar, ondan bin günahı siler ve onu bin derece yükseltir.”⁹⁰ İbn Bâz’a göre küçük bir amele böyle muazzam bir mükâfatın verilmesi, aklın sınırlarını zorlayan ve makul olmayan bir durumdur.⁹¹ Ona göre bu nedenden dolayı Hadîs’in metni münkerdir.⁹²

Muhammed b. Useymi’n Hadîs’te metin tenkid kriterlerini sayarken onun, aklın sınırlarını zorlayan ve aklın kabul etmediği bir şekilde varid olmasını, Hadîs’in zayıf olduğuna dair önemli bir kriter olarak kabul etmiştir. Ona göre bu durumda Hadîs’in senedine bakılmaksızın onun zayıf veya uydurma olduğuna hükmedilmelidir.⁹³ Nitekim İbn Useymin, bu kriterden dolayı aşağıdaki Hadîs’leri reddetmiştir.

1. Ebû Davud’un rivâyet ettiği şekliyle bir gün Hz. Ebubekir’in kızı Esmâ, üzerinde şeffaf bir elbise olduğu halde Peygamberimiz’in huzuruna çıkınca Peygamberimiz (s.a.v.) ondan yüz çevirerek şöyle der: *Ey Esmâ! Kadın bülüğa erince el ve yüz hariç vücudunun hiçbir tarafının görülmesi caiz olmaz.*⁹⁴ İbn Useymin bu Hadîs’in hem sened hem de metin yönünden sahih olmadığını, çünkü Esmâ’nın bu şekilde Hz. Peygamberin huzuruna çıkmasının düşünülemeyeceğini, bu durumun aklen mümkün olmadığını söylemektedir.⁹⁵

2. Abdullah b. Muğaffel’in rivâyet ettiğine göre bir adam Peygamberimiz’in huzuruna gelerek: *Ya Resulellah vallahi ben seni çok seviyorum deyince Peygamberimiz ona sen ne dediğinin farkında mısın? diye cevap vermiş. Adam aynı şeyi üç sefer tekrar edince de üç kere ona ‘sen ne dediğinin farkında mısın’ diye cevap vererek şöyle devam etmiştir: O halde fakirliğe hazır ol, çünkü sel akıntıya nasıl hızla ilerliyorsa, beni sevene de fakirlik hızla ilerler.*⁹⁶ İbn Useymin bu rivayetin doğru olmadığını, çünkü aklen fakirlik ile Peygamber sevgisi arasında doğrudan bir bağın kurulamayacağını söylemiştir.

⁸⁸ Bkz: Ebû Davud, Hudud, 20, (IV,565-566); Nesai, Kat’u’s-Sârik, 15, (VIII, 83).

⁸⁹ İbn Bâz, Abdülaziz *Haşiyetu Buluği’l-Meram*, Tahkik: Abdülaziz b. İbrahim b. Kasım, Dâru’l-İmtiyaz li’n-Neşr, Riyad 1425/2004, II, 689.

⁹⁰ Tirmizi, Da’avat, 36, (V,457) ; İbn Mace, Ticarat, 40, (II,752).

⁹¹ Muhaddisler, mevzu hadîsin bilinme yollarından birisinin de küçük bir amele çok fazla bir sevabın v’ad edilmesi veya küçük bir günaha çok büyük bir azabın v’ad edilmesi olduğunu söylemişlerdir. Bkz: es-Suyûtî, Celâlüddîn Abdurrahmân b. Kemal b. Ebi Bekir, *Tedribu’r-Râvi fi Şerhi Takrîbi’n-Nevâvî*, Dâru’l-Kütübü’l-İlmiyye, Beyrut 1996, I, 276; Kandemir, M. Yaşar, *Mevzû Hadîsler*, MÜİF Yay., İstanbul 2014 s. 183

⁹² Bkz: İbn Bâz, *Mecmûu Fetâvâ ve’l-Makâlât*, XXVI, 272.

⁹³ İbn Useymin, *Şerhu Riyazi’s-Salihin*, II. 270.

⁹⁴ Bkz: Ebû Davud, Libas, 34, (IV, 357-358). Hadîs ile ilgili geniş bilgi için Bkz: Tarık b. Avadallah b. Muhammed Ebû Muaz, *en-Nakdu’l-Benna li Hadîsi Esmâ*, Mektebetu İbn Teymiyye, Kahire 1422.

⁹⁵ İbn Useymin, Muhammed b. Sâlih, *Şerhu Kitabi’l-Hac min Sahihi’l-Buhârî*, Riyad 2011, I, 94.

⁹⁶ Tirmizi, Zühd: 36, (IV. 498) ; İbn Hibban, Muhammed b. Hibbân el-Büstî, *Sahihu İbn Hibbân bi Tertibi İbn Bülbân*, Tahkik Şuayb el-Arnâvût, Muessesetu’r-Risâle, Beyrut 1993, VII. 185; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III. 422, Beyhaki, es-Sünenu’l-Kübrâ, IV,119.

O, Peygamber sevgisinin ancak ona ittib'a ile mümkün olabileceğini, nice zengin insanların Peygamber'i sevdiğini ve nice fakir insanların da Peygamber'i sevmediğini belirtmiştir.⁹⁷

3. “Bir kavmin dilini öğrenen onların tuzaklarından korunmuştur.”⁹⁸ Hadîs'i hakkında da şunları söylemiştir: “Bu Hadîs yalan ve uydurma bir Hadîs'tir. Anlamı da doğru değildir. Çünkü herhangi bir kavmin dilini öğrenen herkes onların şerrinden ve tuzaklarından kendini koruyamamıştır. Biz Arap olduğumuz halde Arapların tuzaklarından kendimizi korumuş değiliz.”⁹⁹

7.Hadîs ve Te'vil

Suûd Selefîyyesi genel olarak Hadîs'te özellikle de sıfat Hadîsleri'nde te'vile karşı çıkmaktadır. Bu görüşlerini de Ahmed b. Hanbel ve İbn Teymiyye gibi selefi âlimlere dayandırmaktadırlar. Ancak bu, onların Hadislerde te'vile asla başvurmadıkları anlamına gelmemektedir. Nitekim aşağıdaki örneklerde görüldüğü gibi, ihtiyaç duyduklarında te'vile başvurmuşlardır.

Suûd Selefîyyesi'nin imamı sayılan Muhammed b. Abdulvehhab; Allah'ın sıfatları ile ilgili Âyet ve Hadîs'lerin te'vili konusunda şunları söylemektedir: “...Selef ve selefeye uyan halef âlimlerinin eserlerine baktığımızda onlar, Allah'ın sıfatları ile ilgili nassların, te'vil edilmeyip olduğu gibi kabul edilmesi gerektiğinde hemfikirdirler. Nitekim bu konuda âlimler icmâ' etmişlerdir. Sıfatları te'vil etme metodu ise bid'at ve dalalettir.”¹⁰⁰

Abdurrahman el-Muallimî “*Risaletün fî Hakîkati't-Te'vil*” isimli bir kitap yazarak Hadîslerde te'vil konusunu işlemiştir. Kitapta daha çok sıfat Hadîs'lerine değinilmiş, diğer konulardaki Hadîs'lerin te'viline pek yer verilmemiştir. el-Muallimî, Mutezile ve Cehmiyye gibi, nassları te'vil eden grupların, üç nedenden dolayı bu hataya düştüklerini söylemektedir. Birincisi; Kitap ve Sünneti çok iyi bilmemeleri. İkincisi; filozofları Peygamberlerden üstün görmeleri. Üçüncüsü; insanın doğasında var olan, akıyla her şeyi bilme ve çözme arzusu.¹⁰¹

“Her kim ikindi namazını terk ederse amelleri boşa gitmiştir”¹⁰² Hadîs'i Abdülaziz b. Bâz ve İbn Useymîn'e göre bilinen zahiri manasındadır. Yani ikindi namazını terk eden kimse dinden çıkmış olmaktadır. Böylece her ikisi de Hadîs'i te'vil etmemiş ve olduğu gibi kabul etmişlerdir.¹⁰³ İbn Hacer el-Askalânî'ye göre Hanbelî âlimler Hadîs'i zahirî manada ele alırken, âlimlerin çoğu onu te'vil etmişlerdir. Te'vil yapanların bazıları ikindi namazının terk sebebini, bazıları amellerin boşa gitmesini te'vil etmişler, bazıları da ameli

⁹⁷ İbn Useymîn, *Şerhu Riyadi's-Salihin*, II,272.

⁹⁸ Herhangi bir hadîs kaynağında bu hadîse rastlanmamıştır. Bkz: el-Kannas, a.g.e, s. 58.

⁹⁹ İbn Useymîn, *el-Likau's-Şehri es-Salis*, s.28 http://www.ibnothameen.com/publish/cat_index_227.shtml, erişim tarihi: 14.03.2017.

¹⁰⁰ Komisyon, *Muellefatu's-Şeyh, Beşinci kısım, er-Resailu's-Şahsiyye*, 37, 262-265.

¹⁰¹ Bkz: el-Muallimî, Abdurrahman, *Risaletün fî Hakîkati't-Te'vil*, Tahkik: Cerir b. Ebi Mâlik el-Cezâiri, Dâru Atlasi'l-Hadra, Riyad 2005, s. 73

¹⁰² Buhârî, *Mevâkîtu's-Salât*: 14, (II, 30); Nesâî, *Salat*: 15, (II, 191).

¹⁰³ Bkz:<http://ibnbaz.org/mat/14293>, erişimtarihi:06.04.2017

http://www.ibnothameen.com/all/noor/cat_index_18.shtml, erişim tarihi: 06.05.2016

te'vil etmişlerdir.¹⁰⁴ el-Elbânî ise herhangi bir tercihte bulunmamış sadece bu konuda çok farklı görüşlerin ortaya atıldığını, kendisinin ise burada bir tercihte bulunmayacağını belirtmiştir.¹⁰⁵

Abdülazîz b. Bâz'a göre Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat âlimleri, sıfatlarla ilgili Âyet ve Hadîs'lerin te'vil edilmemesi gerektiğini söylemişlerdir. Çünkü sıfatlarda te'vil hatasına düşenler Cehmiyye, Mutezile ve bazı sıfatlarda Eş'arilerdir. Ehl-i Sünnet âlimleri sıfatları te'vil, teşbîh, ta'til ve teccîm etmeden olduğu gibi kabul etmişlerdir. İstiva, el, ayak, parmaklar, gülmek, razı olmak ve kızmak sıfatları Allah'ın şanına yaraşır bir şekilde olduğu gibi kabul edilmelidir. Bazıları, gülmek sıfatını razı olmak anlamında, bazıları da sevmek ve rahmet sıfatlarını sevap vermek anlamında te'vil etmişlerdir. Ancak Ehl-i Sünnet âlimleri bunu reddetmiş ve bu sıfatları olduğu gibi kabul etmiştir. Sıfatlarda tevfiż (yani manasını sadece Allah'a havale etmek) ise caiz değildir. Çünkü bu sıfatların anlamları âlimlerce malumdur. İmam Malik "*İstiva malum, keyfiyeti meçhuldur*" demiştir. Rebîa b. Abdurrahman'dan da bu anlamda rivâyetler varid olmuştur. Dolayısıyla gülmek razı olmak demek değildir. Razı olmak kızmak değildir. Kızmak da sevmek değildir. Görmek işitmek değildir. Mamafih Allah'a ait olan bütün bu sıfatların anlamları bilinmektedir. Ancak bu sıfatlar insanların sıfatlarına benzemezler. Nitekin Kur'an-ı Kerim'de "*Allah'a (şanına uymayan) benzetmeler yapmaya kalkmayın.*"¹⁰⁶ buyrulmaktadır. Bir başka Âyette "*Onun benzeri hiçbir şey yoktur.*"¹⁰⁷ buyrulmuştur. Bu açık nasslardan sonra her kim te'vil yolunu seçerse Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat mezhebine muhalefet etmiş olur."¹⁰⁸

Buhâri'nin "*Allah'ın yüzü baki kalacaktır*"¹⁰⁹ âyetindeki "yüz"ü "mülk" olarak tevil etmesi de İbn Bâz'a göre yanlış bir te'vidir.¹¹⁰ Nitekim o, sıfat hadîslerinde olduğu gibi diğer hadîslerde de te'vile pek sıcak bakmamaktadır. Örneğin; "*Yakınlarının ağlamasından dolayı ölü kabirde azap görür*"¹¹¹ Hadîs'indeki ağlamayı Buhâri "ağıt yakmak" şeklinde te'vil etmiştir.¹¹² İbn Bâz ise te'vil yapmayarak başka bir rivâyette geçtiği¹¹³ şekliyle ağıt yakmak şeklinde cem' etmiştir.¹¹⁴

İbn Bâz, bazı âlimlerin te'vil ettiği, İslâm'da uğursuzluğun ve bulaşıcılığın olmadığına dair hadîs¹¹⁵ ile ilgili olarak herhangi bir te'vilde bulunmamış, "*Cüzzamlıdan, aslandan kaçtığın gibi kaç*"¹¹⁶ hadîsi ile ilgili olarak da her iki hadîs arasında bir çelişkinin

¹⁰⁴ Bkz: İbn Hacer, *Fethu'l-Bâri*, (Sahîhi Buhâri ile birlikte), II, 31-32.

¹⁰⁵ Bkz: el-Elbânî, Nâsiru'd-Dîn, *Sahihu't-Terğib ve't-Terhîb*, Mektebetü'l-Maârif, Riyad 1421/2000, II, 325

¹⁰⁶ Nahl: 16/74.

¹⁰⁷ Şûrâ: 42/11.

¹⁰⁸ Bkz: <http://www.binbaz.org.sa/mat/8568>, erişim tarihi: 06.03.2017.

¹⁰⁹ Rahmân: 55/27.

¹¹⁰ Bkz: er-Rûki, Abdullah b. Manî', *Mesâilu'l-İmam İbn Bâz*, Dâru't-Tedmuriyye, Riyad 2012, s., 139.

¹¹¹ Buhâri, Cenâiz: 32, (III, 150); Müslim, Cenâiz: 1, (VI, 224).

¹¹² Buhâri, Cenâiz: 32, (III, 150).

¹¹³ Buhâri'de geçen bir başka rivâyette hadîs "*من نبح عليه يعذب بما نبح عليه*" şeklinde varid olmuştur. Bkz: Buhâri, Cenâiz: 33, (III, 160); Müslim, Cenâiz: I, (VI, 228-229)

¹¹⁴ <http://www.binbaz.org.sa/mat/2798>, erişim tarihi: 05.04.2017

¹¹⁵ Buhâri, Tıp: 23, (X, 212-215); Müslim, Selam: 17, (XV, 213-222)

¹¹⁶ Buhâri, Tıp: 19, Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 443

bulunmadığını, İslam'da asıl itibariyle bulaşıcılığın olmadığını ancak Allah'ın izni dâhilinde bazen bir hastalığın bir insandan başka birine geçebileceğini söylemektedir. Ona göre, Peygamberimiz burada cahiliyye döneminde varolan bir inanışı ortadan kaldırarak, hastalığın kendi tabiatında bulaşıcılığın olduğu inancını kırmak istemiştir.¹¹⁷

Burada İbn Useymîn'in şu tespiti bizce önemlidir. "Bilinmelidir ki Ehl-i Sünnet'e göre te'vilin tümü mezmûm değildir. Mezmûm olan te'vil delille desteklenmeyen te'vildir. Nassla birlikte veya nasstan ayrı şekilde varid olan bir delille desteklenen te'vil de tefsir olarak isimlendirilir. Nitekim "Ey kulum ben acıktığım halde sen bana yedirmedi, hastalandığım halde beni ziyarete gelmedi."¹¹⁸ kudsî Hadîs'i delille te'vil edilen bir nassa örnek teşkil etmektedir. Bu Hadîs'in zahirinden Allah'ın acıktığı ve hastalandığı anlaşılmaktadır. Ancak devamına baktığımızda böyle bir şeyin söz konusu olmadığı, "Allah dedi ki: "Bilmedi mi ki benim falan kulum aç kalmıştı sen onu yedirmedi, falan kulum hastalanmıştı sen onu ziyaret etmedi." Sözleri Hadîs'ten ne anlaşılması gerektiğini ortaya koymaktadır."¹¹⁹ Aynı şekilde "Allah'ın eli onların ellerinin üstündedir."¹²⁰ Âyeti'yle ilgili olarak, filhakika biat sırasında Allah'ın eli onların ellerinin üstünde değildi. Allah tarafında görevlendirilen Peygamber'in eli onların ellerinin üzerinde idi." Ama eğer birisi "istevâ" (استوي) yerine "istevlâ" (استولي) derse bunun delili olmadığı için hem yanlış yapmış olur hem de tahrif yapmış olur.¹²¹ İbn Useymîn'in verdiği diğer bir örnek de Enes b. Malik'in "Peygamberimiz tuvalete girdiğinde 'Allahumme inni eûzu bike mine'l-hubsi ve'l-habâisi' (اللهم اني اعوذ بك من الخبث والخبائث) (Allahum habis ve habis şeylerden sana sığınıyorum)"¹²² şeklinde rivâyat ettiği Hadîs'tir. Burada da İbn Useymîn Enes'in "tuvalete girdiğinde" sözünü "tuvalete girmek istediğinde" şeklinde te'vil etmiştir. Çünkü ona göre tuvalete Allah'ı anmak Allah'n şânına uygun düşmez.¹²³

Sonuç

Suûdi Arabistan Selefiyyesi'nin hadîs anlayışını şu şekilde özetlemek mümkündür:

1. Hadîs, Kur'an'dan sonra Dinin ikinci temel kaynağıdır. Sened ve metin bakımından sahih ise huciyeti kesindir. Böyle bir Hadîs'le amel etmek vaciptir. Huciyet bakımından Sahih Hadîs ile Kur'an arasında herhangi bir fark yoktur.

2. Hadîs Kur'an gibi Vahiy kaynaklıdır ve "vahy-i gayri methuv" olarak nitelendirilir. Teşri' bakımından Kur'an'la Hadîs arasında herhangi bir fark yoktur. Selefiyye'ye göre Kur'an'da ve Peygamberimiz'in (s.a.s.) bazı sözlerinde Hadîs'in vahiy kaynaklı olduğuna işaret eden kuvvetli deliller bulunmaktadır.

3. Selefiyye'ye göre, Hadîsin Mütevâtir veya Âhâd olması çok önemli değildir. Önemli olan hadîsin sahih bir senedle vârid olması, Kur'an'a muhalif olmaması, şaz ve

¹¹⁷ Bkz: <http://www.binbaz.org.sa/mat/4216>, erişim tarihi: 05.04.2017

¹¹⁸ Müslim, Birr: 13, (1196); İbn Hibban, III, 224.

¹¹⁹ İbn Useymîn, Muhammed b. Salih, Şerhu'l-Akide'ti'l-Vasitiyye, Dâru İbni'l-Cevzi, Dammâm 1421, s. 87-92.

¹²⁰ Fetih: 48/10.

¹²¹ Bkz: İbn Useymîn, Şerhu'l-Akide'ti'l-Vasitiyye, I, 88.

¹²² Buhari, Daavât, 15, (XI, 129-130); Müslim, Hayz: 32, (177).

¹²³ Bkz: İbn Useymîn, Şerhu'l-Akide'ti'l-Vasitiyye, I, 89.

illetten uzak olması ve kendisinden daha kuvvetli rivâyetlere muhalif olmamasıdır. Suûd Muhaddisleri'nin Mütevâtir Hadîs konusunda herhangi bir eser te'lif etmemeleri de bunun kanıtıdır. Selefiyye'ye göre Ahâd Hadîs eğer sıhhat şartlarına hâizse onunla amel etmek gerekir. Bu noktada Mütevâtir ile Ahâd arasında herhangi bir fark yoktur. Ahâd haberin itikâdi veya ahkâm konularında varid olması da Selefiyye'ye göre önemli değildir. Ahâd haber ile ahkâm konularında amel ne kadar gerekliyse itikadi konularda da aynı derecede gereklidir.

5. Suûdi Arabistan Selefiyyesi'nin eleştirildiği konuların başında metin tenkidi gelmektedir. Selefiyye'nin metin tenkidine çok sıcak bakmadığı kanaati yaygın olsa da bu araştırmada da görüldüğü üzere Suûdi Arabistan Selefiyyesi sened tenkîdi kadar olmasa da metin tenkîdine başvurmuş ve hadîslerde metin tenkîd kriterlerini kullanmıştır. Metin tenkîdine tamamen karşı oldukları veya hiç metin tenkîdi yapmadıkları haksız bir iddia gibi görünmektedir. Abdurrahman el-Muallimî'ye göre muhaddisler, önce hadîslerin metinlerine bakmışlar, metinde bir problemle karşılaştıktan sonra senede yönelmişlerdir. Senedi sahih olduğu halde metnindeki bir problem veya problemlerden dolayı Selefiyye'nin reddettiği Hadîs'lerin sayısı hiç de az değildir. Bu konuda öne çıkan Suûd âlimleri arasında Abdurrahman el-Muallimî, el-Elbânî, Abdülaziz b. Bâz ve İbn Useymîn gibi âlimler bulunmaktadır.

6. Suûd Muhaddisleri'nin tamamının aynı görüşte oldukları ve birbirlerine muhalefet etmediklerini düşünmek doğru değildir. Bu muhaddislerinin hepsi Hadîs'te ve fıkhıta içtihatından yana olduklarından, aralarında farklı görüşlerin ve içtihatların ortaya çıktığı bilinmektedir. el-Elbânî'nin Fıkıh ve Hadîs'le ilgili bazı konularda diğer Suûd âlimlerine itirazları ve reddiyeleri meşhurdur. Bununla birlikte bazı siyasi konularda da farklı görüşleri olmuştur. Aslında burada bir tek el-Elbânî'nin değil, diğer âlimlerin de kendi aralarında farklı meselelerde birbirlerine muhalefet ettikleri görülmektedir. Mesela 1. Körfez Savaşı'nda Suûd âlimlerinin çoğu yabancı askerlerin ülkeye girişlerinin cevâzına fetva verirken el-Elbânî, Selmân el-Avde ve Safer el-Havâlî gibi âlimler bu fetvaya karşı çıkmışlardır. Kadınların peçe takmaları konusunda Suûd geleneksel görüşün aksine el-Elbânî kadınların dinen ellerini ve yüzlerini kapatmak zorunda olmadıklarını söyleyerek diğer âlimlerin tepkisini çekmiş, kendisine bazı reddiyelerin yazılmasına sebep olmuştur. Aynı şekilde el-Elbânî, kadınların altın takı takmalarının caiz olmadığını söyleyerek diğer Suûd âlimlerine muhalefet etmiştir. Nitekim bu konuda da kendisine bazı reddiyeler yazılmıştır. Hadîs ile ilgili farklı konularda Suûd âlimlerinin birbirlerine yazdıkları reddiyelerin sayısı bir hayli fazladır.

Kaynakça

KUR'AN-I KERİM.

EL-ABÛD, Salih b. Abdullah, *Akidetü's-Şeyh Muhammed b. Abdülvehhâb es-Selefiyye ve Eseruha fi'l-Âlemi'l-İslâmi*, İslâm Üniversitesi Yay. Medine 1408.

‘AZZÂMÎ, Halil b. İbrahim Molla Hâtır, “*es-Sünnetü'n-Nebeviyye Vahyun*”, “Cuhudu'l-Memleketi'l-Arabiyye es-Suûdiyye fi Hidmeti's-Sünne ve's-Sireti'n-Nebeviyye Sempozyumu”, Medine 2004.

EL-ACLÛNÎ, İsmail b. Muhammed, *Keşfü'l-Hafa*, Mektebetü'l-Kudus 1350.

EL-ÂCÛRRÎ, Ebû Bekr Muhammed, *Kitabu's-Şerîa*, Tahkîk: Abdullah b. Ömer ed-Dümeycî, Dâru'l-Vatan, Riyad 1997.

AHMED B. HANBEL, eş-Şeybânî Ebû Abdullah, *el-Müsned*, Çağrı Yay., İstanbul 1992.

ALU M'ADÎ, Abdullah b. İbrahim b. Abdurahman, *el-Cuhûdu'l-Hadîsiyye li Semâheti's-Şeyh Abdülazîz b. Bâz*, Riyad 1426.

EL-ÂLÛSÎ, Şihâbu'd-Dîn Mahmut, *Rûhu'l-Maâni fi Tefsiri'l-Kur'âni'l-Azîm*, Dâru İhyai't-Turasi'l-Arabi, Beyrut Tsz.,

EL-ASKALÂNÎ, Ali b. Ahmed b. Hacer, *Fethu'l-Bâri bi Şerhi Sahhi'l-Buhari*, Tahkîk: Muhibbu'd-Din Hatip, Daru'l-Kütubi's-Selefi, Riyad 1423.

EL-BAĞDÂDÎ, Hatip Ebu Bekr Ahmed b. Abdülmecid b. Aliel-Kifâye fi İlmi'r-Rivâye, Tahkîk: Ahmed Ömer Hâşim, Dâru'l-Kitabi'l-Arabi, Beyrut 1986.

— *Tarîhu Bağdâd*, Tahkîk: Beşşar Avvâd Marûf, Dâru'l-Ğarb el-İslâmi, Beyrut 2001.

EL-BEĞAVÎ, Ebû Muhammed Hüseyin b. Mesud, *Tefsiru'l-Beğavi*, Riyad 1993.

EL-BEYHAKÎ, Ebu Bekr Ahmed b. Hüseyin, *es-Sünenu'l-Kübra*, Tahkîk: Muhammed Abdülkadir Ata, Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut 1424.

EL-BUHÂRÎ, Muhammed b. İsmail Ebû Abdullah, *el-Câmiu's-Sahîh* (Fethu'l-Bâri ile birlikte), Dâru'l-Marife, Beyrut Tsz.

EL-BÛTÎ, Muhammed Said Ramazan, *es-Selefiyyetu Merheletün Zemeniyyetün Mübareketün lâ Mezhebün İslâmiyyun*, Dâru'l-Fikr, Beyrut 1998.

EL-CEVHERÎ, İsmail b. Hammâd, *es-Sihâh Tacü'l-Luğa ve Sihâhu'l-Arabiyye*, Beyrut 1984.

EL-CEVZİYYE, İbn Kayyim, Muhammed b. Ebi Bekr el-Cevziyye, *es-Sevâiku'l-Mursele ale'l-Cehmiyye ve'l-Muuattıla*, Tahkîk: Ali b. Muhammed Eddahilallah, Dâru'l-Âsima, Riyad 1408.

COŞKUN, Selçuk, *Hadîse Bütüncül Bakış*, MÜİFV Yayınları, İstanbul 2011.

ED-DÂREKUTNÎ, Ebu'l-Hasan Ali b. Ömer, *Kitabu's-Sıfat*, Tahkîk: Ali Nasır el-Fakîhî, Medine 1983.

DERBÂLE, Ebû Selâme İslâm b. Mahmud b. Muhammed, *Bülûğu'l-Emânî min Kelâmi'l-Muallimî'l-Yemânî -Fevâidün ve Kavâidün fi'l-Cerh ve't-Ta'dil ve Ulûmi'l-Hadîs-*, Riyad 1997.

EBÛ DÂVUD ES-SİCİSTANÎ, *el-Merâsîl*, Tahkîk: Şuayb el-Arnâvûtut, Beyrut 1988

EBÛ HAYYÂN, Muhammed b. Yusüf, *el-Bahru'l-Muhît*, Tahkîk: Adil Ahmed Abdülmevcud-Ali Ahmed Muavviz, Dâru'l-Kütubu'l-İlmiyye, Beyrut 1993.

EBÛ LÛBÂBE, Tahir Hüseyin, *es-Sünnetü'n-Nebeviyye Vahyun* (el-Înâye bi's-Sünneti ve's-Sîreti'n-Nebeviyye Sempozyumu) Medine 2004.

EBÛ REYYE, Mahmud, *Advâun ala's-Sünneti'l-Muhammediyye*, Dâru'l-Maârif, Kahire Tsz.

EBÛ ZEHRÂ, Muhammed, *İbn Hanbel Hayâtuhu ve Asruhu Arâuhu ve Fıkhuhu*, Dâru'l-Fikri'l-Arabi, Mısır Tsz

ED-DÂRİMÎ, Abdullah b. Abdurrahman es-Semerkindî, *es-Sünen*, Tahkîk: Fevvâz Ahmed Zemerli ve Halit es-Seb', Dâru'r-Reyyân li't-Turas, Kahire 1987.

ED-DİMAŞKÎ, Abdülkâdir b. Sedrân, *el-Medhal ilâ Mezhebi'l-İmâm Ahmed b. Hanbel*, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut 1981.

ED-DUMEYNÎ, Müsfir Ğurmullah, *Mekayisu Nakdi Mutuni's-Sünne*, Riyad 1984

el-Avnî, Şerif Hatim Arif, *es-Sünnetü'n-Nebeviyye Vahyun min Rabbi'l-Âlemine fi Umûri'd-Dîn ve'd-Dünya*, Dâru's-Sumeyyi', Riyad 1428.

EL-ELBÂNÎ, Muhammed Nâsiru'd-Din, *el-Hadîsu Huccetün bi Nefsihi*, Mektebetü'l-Maârif, Riyad 1425.

___ *er-Reddu'l-Mufhim alâ men Hâlefe'l Ulemâe ve Elzeme'l-Mer'ete en Testure Vecheha ve Keffeyha*, el-Mektebetü'l-İslâmiyye, Beyrut 1421.

___ *Ĝâyetu'l-Merâm fi Tahrîci Ehâdîsi'l-Helal ve'l-Haram*, el-Mektebu'l-İslâmi, Beyrut 1980.

___ *Menziletu's-Sünneti fi'l-İslâm*, Dâru's-Selefiyye, Kuveyt 1984.

___ *Silsiletü'l-Ehadîsi'd-Da'ifa ve'l-Mevzû'a ve Eseruha es-Seyyi' fi'l-Ümme*, el-Mektebü'l-İslâmi, Beyrut 1985.

___ *Silsiletu'l-Ehâdîsi's-Sahîha*, Mektebetü'l-Maârif, Riyad Tsz.

___ *Sahihu't-Terğib ve't-Terhîb*, Mektebetü'l-Maârif, Riyad 1421/2000

EL-ENSÂRÎ, Abdülevvel, *el-Mecmu' fi Tercümeti'l-Allame el-Muhaddis eş-Şeyh Hammâd el-Ensârî*, Medine 2002.

EL-ENSÂRÎ, Hammad b. Muhammed, “*Resâilün fi'l-Akide*”, Mektebetü'l-Furkân, Riyad Tsz.

EL-ENSÂRÎ, İsmail, *İbâhetu't-Tahallî el-Muhallek bi'z-Zeheb li'n-Nisa ve'r-Reddu ala'l-Elbâni*, Mektebetü'l-İmâm Şafii, Riyad 1988.

ERTAŞ, Hikmetullah, “*Sünnet Vahiy midir?*” Asos Journal, S.42, s. 227-243

EL-EZHERÎ, Ebû Mansûr Muhammed b. Ahmed, *Tehzîbu'l-Luĝa*, Tahkîk: Ahmed Abdulhâlim el-Berdûnî, Mısır Tsz.

FEYRÛZÂBÂDÎ, Ebû Tahir Mecdüddîn Muhammed b. Yakup, *el-Kamûsu'l-Muhit*, el-Müessesetü'l-Arabiyye, Beyrut Tsz.

EL-HÂKİM, Ebu Abdullah Muhammed b. Abdullah en-Neysâbü'rî, *el-Mustedrek ala's-Sahîhayn*, Tahkîk: Mustafa Abdülkâdir Atâ, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut 1422/2002.

EL-HUDAYRÎ, Muhammed b. Abdülaziz b. Ahmed, *el-İcmâ' fi't-Tefsîr*, Dâru'l-Vatan li'n-Neşr, Riyad 1416.

İbn 'Adiyy, Ebu Ahmed Abdullah el-Cürcânî, *el-Kâmil fi Duafâi'r-Ricâl*, (el-Mukaddime), Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut Tsz.

İBN ABDİLBERR, Yusuf b. Abdullah b. Muhammed en-Nemiri, *et-Temhid Lima fi'l-Muvatta Mine'l-Meâni ve'l-Âsâr*, Tahkîk: Mustafa b. Ahmed el-Alevi- Muhammed Abdulkebir el-Bekri 1967.

___ *Camîu Beyani'l-İlim ve Fadlihi*, Tahkîk: Ebu'l-Eşbâl ez-Zuheyrî, Dâru İbni'l-Cevzi, Dammam 1994.

İBN ÂŞÛR, Muhammed Tâhir, *Tefsîru't-Tahrîr ve't-Tenvîr*, Dâru't-Tûnusiyye li'n-Neşr, Tunus 1984.

İBN ATİYYE, Ebu Muhammed b. Ebi Bekr el-Endelusi, *el-Muharreru'l-Veciz*, Mısır 1991.

İBN BÂZ, Abdülaziz, *Hukûku Vulati'l-Emr*, Riâsetu İdâreti'l-Buhûsi'l-İlmiyye ve'l-İftâ, Riyad 2002.

___ *Hukûku Vulati'l-Emr*, Riâsetu İdâreti'l-Buhûsi'l-İlmiyye ve'l-İftâ, Riyad 2002.

___ *Haşiyetu Semâheti's-Şeyh İbn Bâz alâ Bulûği'l-Merâm*, Dâru'l-İmtiyâz, Riyad 1425.

İBN EBİ'L-İZZ EL-HANEFÎ, Şerhu'l-Akideti't-Tahaviyye, Tahkîk: Şuayb el-Arnâvût, Muessesetu'r-Risale, Beyrut 1990.

İBN HİBBÂN, Muhammed b. Hibbân el-Büstî, Sahîhu İbn Hibbân bi Tertîbi İbn Bülbân, Tahkîk Şuayb el-Arnâvût, Muessesetu'r-Risâle, Beyrut 1993

___ *el-Mecrûhîn*, Tahkîk: Hamdi Abdülmecîd es-Selefi, Dâru's-Sumeyyi', Riyad 2000.

İBN KAYYİM, Muhammed b. Ebi Bekr b. Eyyüb, *es-Sevâiku'l-Muharrrika ale'l-Cehmiyye ve'l-Muattıla*, Thk: Ali b. Muhammed ed-Dahilallah, Daru'l-Asime, Riyad 1408

İBN KESİR, Ebu'l-Fida İsmail, *Tefsîru'l-Kur'ani'l-Azim*, Beyrut 1990.

İBN KUDAME, Muvaffakuddin Ebû Muhammed Abdullah b. Ahmed el-Hanbeli, *Ravzatü'n-Nâzır ve Cünnetu'l-Münâzır*, Mektebetu'l-Maarif, Riyad 1984.

İBN MÂCE, Ebû Abdullah, Muhammed b. Yezid el-Kazvîni, *es-Sünen*, Tahkîk: Muhammed Fuad Abdalbaki, Beyrut Tsz.

İBN MANZÛR, Muhammed b. Mukrem Ebu'l-Fadl Cemaluddin, *Lisânü'l-Arab*, Dâru's-Sadr, Beyrut Tsz.

İBN TEYMİYYE, Takiyuddin Ahmed b. Abdisselam, *er-Risâletü'd-Tedmuriyye*, İmam Muhammed b. Suûd Üniversitesi Yay., Riyad 139.

___ *Mecmûu'l-Fetâvâ, er-Riyâsetü'l-'Amme li Şuûni'l-Haremeyn*, Riyad 1404.

___ *Ref'ul-Melâm an Eimmeti'l-A'lâm, er-Riasetu'l-'Amme li İdârâti'l-Buhûs*, Riyad 1413.

İBN USEYMİN, Muhammed b. Salih el-Useymîn, *Şerhu Riyazi's-Salihin*, Muessesetu Medari'l-Vatan, Riyad 1427.

___ *Şerhu'l-Akideti't-Vasitiyye, Dâru İbni'l-Cevzi, Dammâm* 1421.

___ *Mustalahu'l-Hadîs, Mektebetu'l-lim, Kahire, 1415/1994.*

İBNU'D-DÎB'A, Abdurrahman b. Ali b. Muhammed, *Tekyîzu't-Tayyib mine'l-Habîs fima Yedûru ala Elsineti'n-Nâsi mine'l-Hadîs*, Dâru'l-Kitabi'l-Arabi, Beyrut 1985.

İBNU'L-CEVZÎ, Abdurrahman b. Ali, *el-Mevzûat*, Tahkîk: Nureddin Boyacılar, Matbaatu Advai's-selef, Riyad 1997.

KANDEHLEVÎ, Muhammed Zekeriyya, *Vücûbu İ'fai'l-Lihye*, Tahkîk: Abdülazîz b. Bâz, Riyad Tsz.,

KANDEMİR, M. Yaşar, *Mevzu Hadîsler*, MÜİF Yay., İstanbul 2014.

EL-KANNÂS, Muhammed b. Abdullah, *el-Me'ayîri'n-Nakdiyye li Mutuni's-Sünne 'İnde's-Şeyh İbn Useymîn*, (Şeyh Muhammed b. Useymîn Sempozyumu) el-Kasîm Üniv. Yay., Bureyde Tsz.

EL-KÂSİMÎ, Muhammed Cemaluddin, *Mehâsinu't-Te'vil*, Tahkîk: Muhammed Fuâd Abdülbâkî, Dâru İhyâi'l-Kütübu'l-Arabiyye, Mısır 1957.

EL-KAVSÎ, Müferrih b. Süleyman, *el-Menhecü's-Selefi*, Dâru'l-Fazile, Riyad 2002

EL-KUDÂÎ, Muhammed b. Selâme Ebû Abdullah, *Müsnedu's-Şihâb*, Muessesetu'r-Risâle, Beyrut 1985.

EL-MAVERDÎ, Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed, *Tefsiru'l-Maverdi*, Beyrut 1992

EL-MEDHALÎ, Rebî' b. Hadî, *Hücciyetu'l-Haberi'l-Vâhid*, Riyad 1424

___ *Beyne'l-İmâmeyn Müslim ve'd-Darekutni, Mektebetu'r-Rüşd*, Riyad 1426.

EL-MUALLİMÎ, Abdurrahman Yahya, *el-Envaru'l-Kâşife lima fi Kitâbi Advaun ala's-Sünne mine'z-Ze'el ve't-Tadlil ve'l-Mucaze'fe*, Mektebetu Alemu'l-Kutub, Beyrut Tsz.,

___ *Risaletün fi Hakikati't-Te'vil*, Tahkik: Cerir b. Ebi Mâlik el-Cezâiri, Dâru Atlasi'l-Hadra, Riyad 2005.

MÜSLİM, b. Haccâc el-Kuşeyrî, *el-Camiu's-Sahih*, Dâru Taybe, Riyad 2006.

ER-RÂZÎ, Fahrüddin Ebû Bekr Muhammed b. Yahya, *et-Tefsiru'l-Kebir, (Mefatihü'l-Gayb)* Beyrut 1994.

- ER-RÛKÎ, Abdullah b. Manî', *Mesâilu'l-İmam İbn Bâz*, Dâru't-Tedmuriyye, Riyad 2012
- ES-SEFFÂRÎNÎ, Muhammed Ahmed el-Eseri el-Hanbeli, *Levâmiu'l-Envâri'l-Behiyye ve Sevâtiu'l-Esrâri'l-Eseriyye*, Muessetu'l-Hafikin, Dimaşk 1982.
- ES-SEMERKANDÎ, Ebu'l-Leys Nasr b. Muhammed, *Tefsiru's-Semerkandi (Bahru'l-Ulum)*, Tahkîk: Ali Muhammed Muavviz-Adil Ahmed Abdulmevcud, Beyrut 1993.
- ES-SUYÛTÎ, Celaluddin, *Tedribu'r-Râvi fi Şerhi Takrîbi'n-Nevâvî*, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut 1996.
- EŞ-ŞÂDÎ b. Muhammed Ali Nu'man, *Hucciyetu'l-Haberi'l-Vahid fi'l-Akide*, Merkezi'n-Nu'man li'l-Buhus ve'd-Dirasati'l-İslâmiyye, Yemen Tsz.
- EŞ-ŞÂFÎ'Î, Muhammed b. İdris, *er-Risâle*, Tahkîk: Ahmed Muhammed Şakir, Dâru't-Turas, Kahire 1979.
- EŞ-ŞENKÎTÎ, Muhammed el-Emin, *Müzekkiretu Usuli'l-Fıkıh ala Ravzati'n-Nazar*, Tahkîk: Bekr Ebû Zeyd, Dâru Âlemi'l-Fevâid, Mekke 1426.
- EŞ-ŞEVKÂNÎ, el-Fevaidu'l-Mecmua fi'l-Ehadîsi'l-Mevzûa, Tahkîk: Abdurrahman el-Muallimî, el-Mektebetu'l-İslâmi, Beyrut 1987.
- EŞ-ŞEYBÂNÎ, Muhammed İbrahim, *Hayâtu'l-Elbâni*, Mektebetu's-Seddâvi, Kahire 1987
- ET-TAHÂVÎ, Ebu C'afer Ahmed b. Muhammed, *Müşkilu'l-Âsâr*, Tahkik: Şuayb el-Arnâvût, Müessesetu'r-Risâle, Beyrut 1415/1994
- TARIK b. Avadallah b. Muhammed Ebû Muaz, en-Nakdu'l-Benna li Hadîsi Esmâ, Mektebetu İbn Teymiyye, Kahire 1422.
- ET-TEBRÎZÎ, el-Hatib, Muhammed b. Abdullah, *Mişkatu'l-Mesâbih*, el-Mektebu'l-İslami, Beyrut 1985.
- ET-TEHÂNEVÎ, Muhammed Ali, *Keşşâfu Istilahati'l-Fünûn*, Matbaatu İkdâm, Beyrut 1317.
- ET-TİRMİZÎ, Muhammed b. İsa, *el-Câmiu's-Sahih(Sünen)*, Tahkîk: Ahmed Muhammed Şakir, Dâru'l-Kutubu'l-İlmiyye, Beyrut 1987.
- TUNÇ, Mazhar, *Çağdaş Selefiyye ve Hadis (Suûdî Arabistan Örneği)* Basılmamış Doktora Tezi, Bayburt 2015
- TUVEYCİRÎ, Hamûd, *Akidetu Ehli'l-İman fi Halki Âdem alâ Süreti'r-Rahmân*, Dâru'l-Liva, Riyad 1989.
- EL-UKAYLÎ, Ebû Cafer Muhammed b. Amr, *Kitabu'd-Duafâ*, Tahkîk: Hamdi Abdülmeccid es-Selefi, Dâru's-Sumeyyi', Riyad 2000.
- ÛNALAN, Abdullah, "Eş'arilikte Haber-i Vahid'in Bilgi Değeri" Uluslararası İmam Eş'arî ve Eş'arîlik Sempozyumu, Beyan Yay. İstanbul 2015
- EZ-ZEHEBÎ, Muhammed b. Ahmed b. Osamn, *Mîzânu'l-İ'tidâl fi Nakdi'r-Ricâl*, Tahkîk: Ali Muhammed el-Becâvi, Dâru'l-Fikr, Beyrut Tsz.

EZ-ZEHRÂNÎ, Ahmed b. Salih, *Nakdu Mücazeîati Hamza el Malabâri*, Dâru'l-İmam Malik, Abu Dabi 2004.

EZ-ZEMAŞERÎ, Cârullah Ebü'l-Kâsım Mahmut b. Ömer, *el-Keşşâf an Hakâiki Ğavâmidi't-Tenzîl ve Uyûni'l-Akâvîl fi Vücûhi't-Te'vîl*, Tahkîk: Adil Ahmed Abdülmevcûd-Ali Ahmed Muavviz, Mektebetü'l-Ubeykân, Riyad 19998.

EZ-ZERKEŞÎ, Bedruddin Muhammed b. Abdullah, *el-Leâli'l-Mensûre fi'l-Ehâdisi'l-Müştehire (et-Tezkire fi'l-Ehâdisi'l-Müştehire)*, Tahkîk: Mustafa Abdülkadi Ata, Dâru'l-Kutubu'l-İlmiyye, Beyrut 1986.